

MB
296.602

PÉNTEK IMRE

A RÓZSA UTCÁTÓL NAKONXIPÁNIG

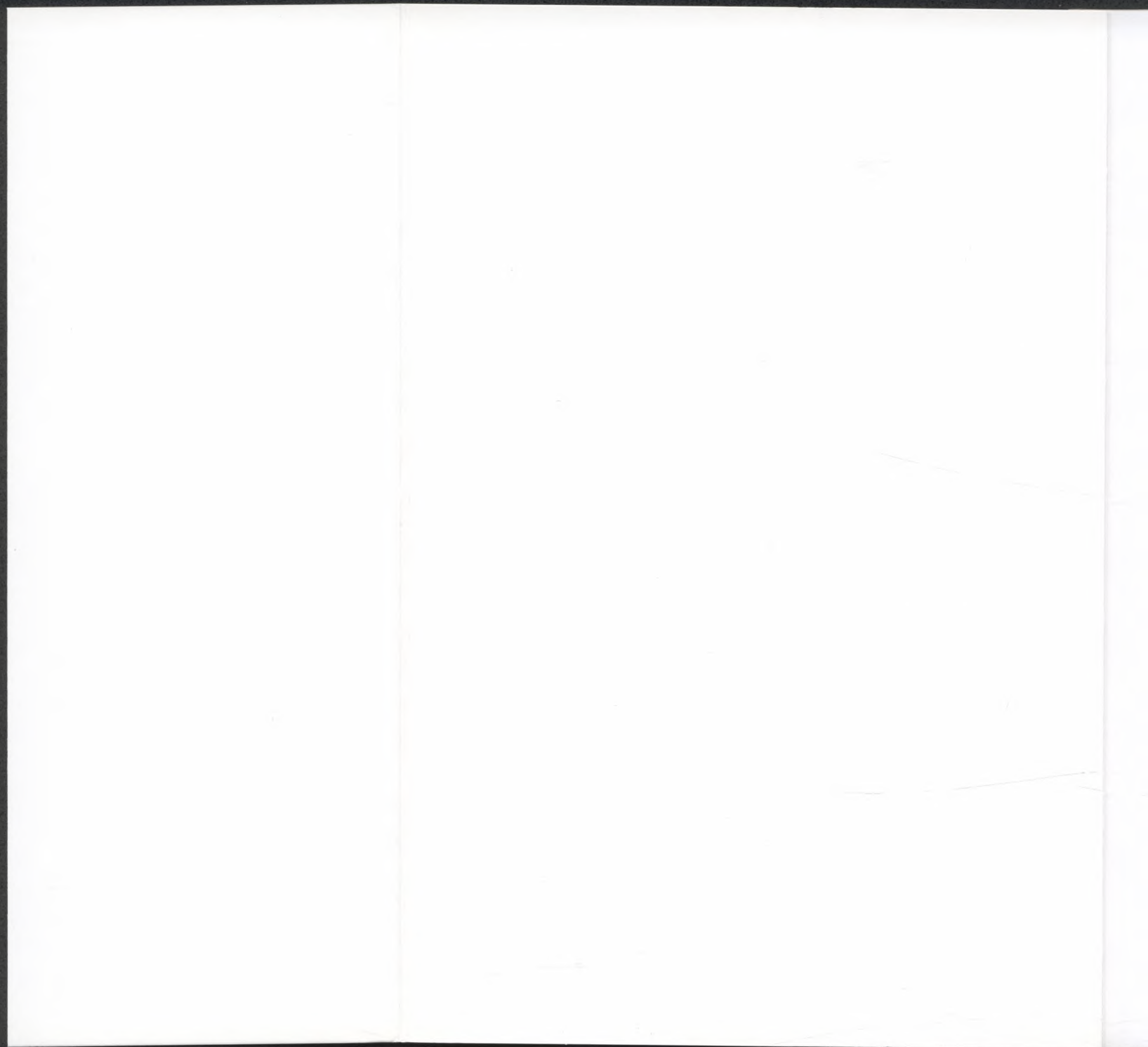
Írások Mohai V. Lajosról

KÖNYVPONT

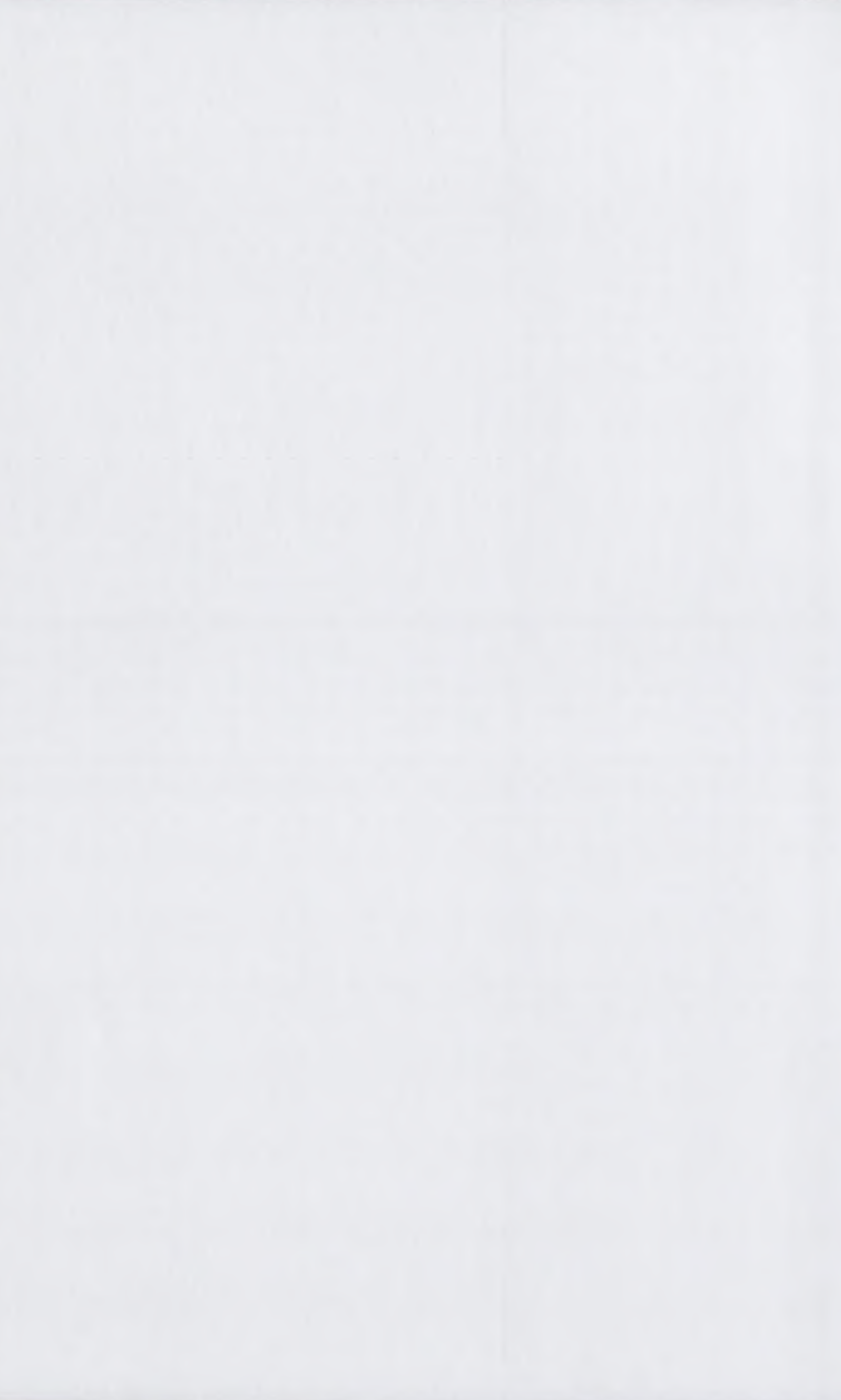
Péntek Imre írásain érezni lehet, hogy amit ír, és ahogyan a tárgyairól ír, az fontos számára. Mindig tekintettel van a másik szerző tehetségére, lehetőségeire, hogy pályatársát megértse, hogy méltányolni tudja ambícióit, azt, hogy az adott körülmények között képes volt-e nyomot hagyni akár egy kisebb közösségen, akár a magyar kultúrán. Péntek Imrét az odaadó elfogadás, a költői érzékenység, a másik művészetébe való beleélés jellemzi. Hat évtizedes munkássága során sok költőt, író és képzőművészt bátorított, sokuknak adott ösztönzést; az ő rokonszenves mentalitása az, hogy *nagyon odafigyel az alkotóra*. Örül annak, ha fölfedez a saját számára valakit, ha valakinek a pályája új hajtásokkal gazdagodik.

E kis füzetben, amelyben fiatalabb zalai pályatársának, Mohai V. Lajosnak a könyveiről írott kritikáit, jegyzeteit gyűjti egybe, az írói szolidaritás eleven példáját nyújtja.

PÉNTEK IMRE
A RÓZSA UTCÁTÓL NAKONXIPÁNIG

PÉNTEK IMRE

A RÓZSA UTCÁTÓL NAKONXIPÁNIG

Írások Mohai V. Lajosról

Könyvpont
Budapest, 2022

© Péntek Imre, 2022

© Könyvpont, 2022

ISBN 978-615-01-6580-6

Nyomdai előkészítés és kivitelezés: Könyvpont Kft.

Felelős vezető: Gembela Zsolt

MB 296.602

TARTALOM

A szóértő ember dicsérete (Elöljáróban)	7
A Rózsa utcától Nakonxipánig <i>Rózsa utca, retrospektív</i>	9
Lírai küzdelem az elveszett gyerekkorért <i>A nyár szürete</i>	15
Egy makacs kanizsai múltidézés <i>Tintaceruza a sörösládában. A város és söre</i>	22
Egy kritikus vonzalmi és választási <i>Szabadon és kötelezően</i>	28
Szellemi, baráti érintkezések <i>Fábián István–Mohai V. Lajos: kettős:pont</i>	33
Válasz a „Szótlan kórusnak”	37
Esti jegyzetek	
1. Néhány gondolat Az Astoria üvegtáblái című készülő kötethez	39
2. Jegyzet a Hrabal-hommage-hoz (Cigánysírató)	57

The first of these is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

The second is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

The third is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

The fourth is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

The fifth is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

The sixth is the fact that the
British Museum has been able to
acquire a large number of the
specimens which have been
collected by the British Museum
expedition to the Malay Peninsula.

A SZÓÉRTŐ EMBER DICSÉRETE

(Elöljáróban)

Azt mondják, idősebb korban már nehezebb barátságot kötni. Ez velem mégis megesett. S talán egy-két dolgot sikerült bepótolnom, az illetővel szemben. Léven mind ketten zalaiak vagyunk. Bár ő kanizsai, nekem meg a másik városhoz volt közöm. Zalaegerszeghez. Itt érettségiztem, tanítottam pár évet is. S barátaim is innen adódtak, az első körben. Persze, azért voltak kivételek. Szokolczay Lajos sohasem dicsekedett kanizsai voltával, de tudtam, hogy szereti városát. Nagy Gazsi egész regényt írt ifjúkori szerelméről. S nekem ott volt Pék Pál, magányosan, cigányosan. De mindig egyenesen. Minket az irodalom hozott össze, s örülök, hogy néhány gesztussal megtisztítottam emléket néhány méltatlan dologtól. Nem gondoltam volna, hogy ebbe térközbe még valaki belelép. S mégis megtörtént. Néhány publikációjára felfigyeltem, s kíváncsi is voltam, ki lehet ez az ember. (*Aki nagy rejtőzködő.*) Egy őszi nap meghozta a megoldást. Bence Lajos barátom vitt a fővárosba, egy Eötvös-kollégiumi találkozóra. Nos, ott ismerkedtünk meg személyesen. És ekkor hökkentem meg: miért nem történt meg ez korábban... Miért csak most? De aztán ezen is túlléptem. Beszélgetéseink némileg pótolták a kimaradt éveket. S később az olvasmányaim bepillantást engedtek egy jó tollú magyar író műhelyébe. Azt hiszem, kevés ember akad, aki nagyobb átléője az irodalomnak. Olvastam néhány írását Tandoriról. Akit természetesen tiszteltem. De megszeretni tőle tanultam meg. A vers, a próza és a tanulmány, esszé mind kezére jár. Az ebben való gondolkodás valós életeleme.

Oktatni készült, aztán úgy alakult, hogy aztán tágabb körben forgatta meg szavait. Egyik könyvének címe: *Szabadon és*

kötelezően. Aki a kettőt egyesíteni tudta magában, az ő. Mindig tudta, kinek mivel tartozik. De mindig óvta és működtette szabadságát.

Kötetei ma ott sorakoznak a polcomon. Néhány könyvéről írtam is. Mert megfogtak, mélyen belém vésődtek. Átfogó pillantását, amit az irodalomra vet, végül is József Attila-díjjal ismerték el. Sejtelme valóra vált, amikor azt írta:

„Sejtettem, hogy az irodalom világa lesz az otthonom.”

Ez a világ befogadta és megbecsüli őt.

A 65. év akár nyitánynak is tekinthető. Hogy még szélesebb mozdulattal ölelje magához természetes örökségét: szavaink természetes, irodalommá váló értékeit.

2021. július 21.

A RÓZSA UTCÁTÓL NAKONXIPÁNIG

Rózsa utca, retrospektív. Eposz. Prae Kiadó, 2017

Mohai V. Lajosnak 2016-ban jelent meg egy válogatott tanulmány- és esszékötete, s ha belenézünk a tartalomba, egy változatos életmű részleteibe nyerhetünk betekintést. Már az 1997-es *Kilazult kö* című kötet jelezte: egy lírikus is bejelentkezett a kortárs irodalomba; azóta három próza- és ugyanennyi verskötet került ki a keze közül. A negyedik verseskönyv, a *Rózsa utca, retrospektív* 2017 végén látott napvilágot.

Szigeti Csaba így ír *A bátyám hazavitte a halált* című próza-kötet bevezetőjében: „Mivel Mohai prózájára az erősen lírai intonáció a jellemző, az olvasónak erre ráhangolódva nyilván nincs túlzott elvárása a szokványos értelemben vett epikus tartalom vagy a kidolgozott jellemrajz megléte iránt, és az is gyorsan kiderül, hogy a szerző nem hagyományos értelemben vett családtörténetnek szánta művét, ugyanakkor mégis megfér ebben a sajátos szövegfolyamban némi legendaközeli anekdotikusság, illetve lélektani elemzés, önanalízis. Az említett jellemzőknek is köszönhető, hogy a teljes textust műfajilag nem igazán lehetséges klasszikus kategóriáknak megfeleltetni. A vallomásos befelé figyelés, az olykor apróságokra is kitérő biografikus személyesség a napló vagy egy igényesebb blog formájára emlékeztet, néhol aztán helytörténeti vagy szociografikus értekező gondolatsorra bukkanunk, máskor pedig életképek, hangulatrajzok, kommentáló és inzertáló vendéggondolat-beemlések, novellaszerű kistörténetek, esszéforma gondolatfutamok szövik tovább a textúrát. [...] Helyenként címkeszerűen maga a szerző is megnevez aktuális műfaji kategóriákat (rekviem, vita, fohász, zsoltár, emlékezés, bekezdések), amelyek viszonyítási pontként szolgálhatnak, de inkább a sokszínűséget, az egészben

meghatározhatatlanságot teszik műfajilag identikussá.” (<http://uj-nautilus.info/mohai-v-lajos-batyam-hazavitte-halalt>)

Ez a műfaji sokszínűség verseire is jellemző. A *Szeptember végén áhítat* (2013) alcíme: *Laudatio funebris*. Halotti beszéd vagy gyászbeszéd. Ez a kegyeletteljes állapot belengi a kötet teljes szövegét – a versek egyébként is teli vannak poétikai reminiscenciákkal, áthallásokkal, utalásokkal, költői- írói tapadásokkal, kézenfekvő és meglepő kontextusokkal, amelyek egy bonyolult szövegvilágba engednek betekintést. Ha elindulunk egy metaforikus vagy metonimikus irányba, újabb és újabb szövevénybe akadunk, újabb és újabb utalások sejlenek fel, amelyek a szöveggel való konstrukció felremlő egészéről keltenek képzeteket az olvasóban. A *Szeptember végén áhítat* utolsó versei – hidegházi feljegyzései – megpróbálják összegyűjteni ezt a világvégi-lezáruló hangulatot. Legalábbis értelmezni azt a csapdahelyzetet, amelybe az évek belecsalták a szerzőt.

A *Szobor-alakom* a többszörösen rögtönzött halhatatlanság devalválódása; a lét utolsó fázisának tüneteit elég „bezsebelni”, mint néhány talált tárgyat. Szembenézés a torzószerűség vadhajtásaival, az idősödés zsákutcájával – ezeket a devalvációkat csak a „kényes önérzet” fellobbanása ellensúlyozza. A merész folytatás – „*mikor a siralomvölgyet elhagyom*” – betekintés abba az ürbe, ahonnan nincs visszatérés. És a vélt összegződés, idealizálódás, a hanyatlás előtti felmagasztosulás mind-mind szertefoszlanak: „*szobor alakom / összezilálódik*”. Ebben az összezilálódásban csak ő lehet a vesztes. Valami léten túli lényeg reménye kísért: a „*devalvált elem*” örleménye, sűrítőménye, koncentrációja. A hatar – megvan. Egyik part – másik part. Itt még élet, ott már halál. Igen, többszörösen is határvidéken járunk, erre történnek utalások. A botozgató személy felcserélhető másikkal, ahogy a *Botozgat a földön* című versben elhangzik. Az önismeret kevés,

a múlt állításai magasat lobbannak, mielőtt elenyésznek, így jön létre valami patetikus érzelem – mely a szélső pontot, a határ-pontot megvilágítja. „*Halottrajzi adat*” – még mosolyoghatunk is ezen a szóösszetételén. A halott kutya már a föld alatt jár, a határ-idő utáni intervallumban. A határon innen még van tűnődés, irgalom, izgalom, de már a „*más halmazállapotvá válsz*” igézetében. S legfeljebb egyre lehet koncentrálni: „*légy ott is szuverén*”. Legalul ácsorogni sem jó – A *leendő sírásó*hoz című vers intenciója szerint „*a görbelábú remény*” se csábítson bármire. Az 56-os év szülöttje Hamlethez fordul, ahogy a *Tervem hanyatlott* címmel a kötet utolsó versében írja. A talányos sorok némi lelkiismeret-furdalásra engednek következtetni: „*cipőm kopogott, lábamon se volt / Az ideákból mit sem leltem / ínségben telt, s jóra nem vitt az üzletem.*” A kényszeredettség árnyéka hull mindenre, a halandóság alól nincs felmentés. S egy klasszikus mondat zárja ezt a határvidéki kalandozást: „*A többi néma csend.*”

Az újabb kötet, a *Rózsa utca*, retrospektív ennek a csendnek a megfejtésére vállalkozik.

Tartalmát tekintve különféle műfaji megjelölésekkel találkozunk: eposz, oratórium, banális love story. Az első rész – A *százegyedik út* – számomra nem más, mint az élmény felvázolása. Az első mondat: „*Elkondult a gyerekkor utolsó óráútése*” – mélyről indít, ebből az édenszerű állapotból, amely szinte naturalisztikus körképpé táguul. Feltűnnek a városszéli gyalogutak, a szenesek és a lovak, összekoccanó itatóvödrök, mindaz, ami már emlékké merevedett az időben. S ebben a közegben tűnik fel a Rózsa utca, mint az állandóság fundamentuma: „*a Rózsa utcán végighúzza ujját az Isten / angyaltollak maradnak a helyén*”. Az angyaltollak: az örökkévalóság jegyei. Innentől kezdve a Rózsa utca mérték és etalon, mely megnyílik a költészet lüppéja előtt. „*A Rózsa utca elvarázsolt kastély*” – íme, a nekifutás.

A „szívemben pulzáló szürreális vitrin” továbbviszi, tovább tágítja a varázskört, amelyben a melankólia hálója leng. „A Rózsa utca a százegyedik út hőse” – ahonnan a töredezett eposz hőse is származik.

Az önmeghatározás – a már említett melankólia révén – szomorúságról és megbántottságról beszél – de mégis „festetlen pompa a szálkás emlékképek forgatagában”. Vagyis elvesztett Éden. A tudat kialakulásának fázisa: „szemtanúja leszek ennek az átváltozásnak”.

Másutt az iskolakezdés elégikus képei, a gázolajszagú padló a múlt itt ragadt rekvizitumai. „A sörösök látványa életre szóló élmény.” Valóban: a periféria költészete ez, Pepin bácsival és Maryskával. „Az emlékezés válogat és selejtez” – ahogy Mohai Lajos írja a „kegyelmi pillanatokról”, melyektől elriadnia kellene, „de ezt mégsem teszem / mert továbbra is az irodalom ódivatú hitével élek”.

A helyszín tovább mélyül, színesedik: feltűnik Kanizsa, „mert Kanizsán a Hold fekete kartonra szerelt lámpa”, s a Rózsa utca jelentésmezője új elemmel bővül: „a Rózsa utca halotti jegyzőkönyv”. Az utca „parányi mítoszok együtthatója”. S innen már számolni kezdi a szerző az éveket. Újabb és újabb meghatározások, értelmezések tűnnek elénk: „A Rózsa utca ólommal tömött zsák, a Rózsa utca zarándokhely”. Aztán az eltávozás önkívülete: „mint-ha lopáson kaptak volna a Paradicsomi kertben”. A távolságok megnőnek, a tér kitágul, „álmatlan éjbe gázolok”. Más szereplők is feltűnnek: „Nagyanyám átlépett az öröklétbe”. Ám a kijózanodás elkerülhetetlen: „a gyerekkor öltözékét ideje levetnem”, „viszszaköltöznék a régi, felhők közé szorult házba, ahova többé nem lehet”.

A lassú kijózanodás valamifajta önmaga belső világára rádermedés: „Az ember titkokat rejt el a szív páncélja mögött.” Hosszú

az út a Rózsa utcától – Nakonxipánig. Felderengenek a felnőttkori álmok, az Astoria üvegtáblái, az Eötvös Kollégium alvilági árnyai, az anya körömcipője, mely a konyhakő mintáit az univerzummal kötötte össze... Ismét a távolodás szertartása, mely a Rózsa utcát a Ménesi útig röpíti. A sokszor emlegetett istállók és „szélfútta pajták segélykiáltását / mumifikált honvág madár-*ra csitítja el*”. Innen az enyészet veszi át a vezetést: „Hádész karon fog”. Az eposz afféle monodrámmá válik, mint az Öregapa hőstette a Téli Palotánál. A kijózanodás ideje ez – „*olvasmányokból megismerem az irodalom valahány toposzát*”, innen már visszatekintés a Sétakert, a sárszegi Városerdő, „*Annak a városnak a képe mára már a múlté*”. Elkezdődnek a felszámolás játéakai: „*a Rózsa utcát felfalta a város éhes gyomra, retrospektív eposzba költözik*”, és jön a számonkérés: „*Hol marad a kocsiszínek sok torka... hol marad a faltövekből kikapaszzkodó lapulevelek poros szomorúsága?*” Innen „*az irodalom megszállottsága üzni kezd*”. A találkozás(ok) Tandorival elmélyítik ezt az élményt. Aztán feltűnik valami összegzésféle: „*egyszer elfogy minden ok a maradásra / a Föld pora sem való másra, / mint belepni nyomainkat*”. A felszámoló-dás része a családtagok távozása az életből, és az anya készülődése a halálra. Az eposz kellékei lehullanak, megsemmisülnek, „*Egy ajtó véglegesen bezárul*”, a „*százegyedik út aláhullt*”.

A Rózsa utca „*az Éden gyümölcse marad*”, s a végső konklúzió, hogy „*az ólomkatona visszatérhet a mesébe*”. Ez a mesevilági egyensúly zárja a töredékes eposzt, hiába nyúl utána a „*démonok csontkeze*”. A végső pont mégsem ez: Mohai megpróbálja megállítani, kimerevíteni a mulandó időt, áttetsző szarkofágba zárni anyja halálának motívumát. Súlyos sorok zuhognak ránk ennek a lélektani-epikai kalandozásnak a végén:

„*Rám nő az élet, eljött férfikorom ideje.*

Életem pusztulásra ítélt ideje Anyám szeme marad.”

Kevés olyan művel találkoztam, amely ilyen termékenyen foglalkozik az elmúlás rejtélyével. Megfejtési kísérletem csak egy kis ráközelítés, egy sekély fúrás az élményrög tömbjében. S a „lerakni makacs terhemet” – (ön)felszólítás is, a folytatás (várható) izgalmainak előérzete. Ezek az izgalmak áthatják a mindenkori olvasót, a folytatás izgalmának reményében.

LÍRAI KÜZDELEM AZ ELVESZETT GYEREKKORÉRT

A nyár szürete. Versek. Prae Kiadó, 2018.

Mohai V. Lajos a *Rózsa utca*, retrospektív után egy hasonló konstrukciójú kötettel jelentkezett a Prae Kiadónál, *A Nyár szürete* címmel. Szokatlan, de nem ismeretlen megoldás: ihletőül Ingeborg Bachman osztrák költőnő *A kimért idő* című verskötetének sorait használta. (A könyv a Jelenkor Kiadónál látott napvilágot 2007-ben, a verseket Adamik Lajos és Márton László ültette át magyar nyelvere.) Legalábbis kötetének első részében. Az utószó írója, Rugási Gyula is reagál erre a jelenségre: szerinte az *Actor* egy halott város utcáit rója, „*amely még holtában is stilizált, legnagyobb erővel talán Ingeborg Bachman egyszemélyes Rómája idézhető föl benne.*” Hát igen, a kötet nyitánya erre az analógiára épül, 13 idézet és egy utóhang indítja a verseket.

De mielőtt a Bachman-ihlette részt vizsgálnánk, az *Aranypénzek* című vers vezeti be az első ciklust. A sors váratlan ajándéka tűnik elő a sorokból, amikor a jó és szép élménye ragad meg bennünket. Igen, a „*szívünk áthevül*”, ahogy Mohai írja, nem maradunk közömbösek, megifjodunk a váratlankedvező fordulattól. „*madárszóra, friss esőktől ébredünk*”.

Ez a bevezető indít a kalandos útra, a cikluscím szerint: *Állócsillag parázslík talpunk alatt*. Érdekes az, hogy a költő egy közösséget feltételez, egy kollektív tudat nevében ír, reagál. Olykor egy elhalványuló szerelem emlékfoszlányai tűnnek elő, de az Auctor – Rugásit idézve – csak szinte tárgyias díszletül használja ezeket az itt maradt érzelem-kliséket, maga az elmúlás ösvényeit járja, Budapest és Róma útjain és hangulataiban bolyongva.

A kötet címe nem különösebben fog meg: a nyárnak nincs szürete, az ősznek igen. Az évszakemlítése valami maradandó nyomra utal, s ezt követi, értelmezi, forgatja a „nyomozó”, a lírai én. Az első vers, *A tegnapi hóhérok* akár aktuális üzenetet is hordozhatna, de nem így van. Valami nosztalgikus elem tűnik elő – a gyerekkor, a szenes lovak, a honvágy, amibe még ez a paradox érzés is belekerül: az új élet kezdete, a felejtés, az iram a múlttól, amikor már a szörnyűségekre is megbocsátással gondolunk. Ám a kutatás folyik tovább – amit a kérdőjel is mutat a verscímiben – „*Van-e halálmadárdal?*” Ám a halál költészetét elutasítja a szerző, „*A kuvikból van elég*” – írja tárgyilagosan. Felerősödik a Róma-érzés: *A szökőköt közepébe diszkosz hull* – írja a következő vers. Az antikvitás jelzései az Örök Várost is megterhelik, de még érdekesebb a sor: „*Róma dombjain elhull a szerelem.*”

Mohai versét – olykor – azért nehéz követni, mert az asszociációs körök bonyolultan áthatják egymást, ahogy itt is: „*az ijedt víz elcsobog a felejtés jelére*”. „*A vesztőhelyek most üresek*” – szól a következő szentencia, s az apokalipszis sípoló hangja tölti be a teret. A féltékenység szoros pántja – a múltó szerelemre utal. Az egykori máglyák helye üresen áll, de nyomukat nem lehet kitörölni a történelemből. Róma, mint szakrális hely: „*Angyalok alatt roskadozik a város*”, és a szerelem „*rózsák zivatarában*” mutatkozik meg. A mulékonyság jele: a felfokozott érzelmet a Föld viszi/tovább. S ez örökség, a maradvány. A halál lép elő a rejtett zugokból, mely a törekeny létre vár, bárhol elér, bármerre veti a kereső az útját. S az általános pusztulásban: „*elég a szerelem.*” Ettől kezdve a halál lesz a fő motívum: a távozás sokértelmű – a helyről, a létből? –, a szerelem is kifordul magából. A baljós körök befutják az egyén szituációját: s a kísértő társ keze elmerül a Róma kútjának vizében, ám ez a víz lefojtja a látást, és semmi sem akadályozza a halál diadalát.

Erről a mélypontról kell indulni tovább: a szerelemnek vége, minden elsötétül ebben az alámerülésben. A vigasz: „*Csak szerelmünk és másikunk emel*”, de a szakítás már végérvényes: „*rózsaszírommal búcsúzott kezed!*” Az alámerülés etapjai: „*Árnyékgyümölcs hull a falakról*” és „*Hótakaró mindenütt*”. Az árnyékgyümölcsök hullása mindent eltakar, s ami az Actor keserű tanulsága: „*mindig vaktában kellett lépnem*”. A távolodás időszaka ez: „*rajtam a sor, hogy elengedjelek téged*”. Túl kell emelkedni a búcsú fájdalomán. Az áldozatot hozó a Hold tenyerébe helyezi ajándékát. Nincs más vigasz: „*A rád kiosztott földrészen lehet// böjtölni és várakozni az angyallal.*”

Az Utóhang (Az Ingeborg Bachmann-nak írott versekhez) a tanulságokat igyekszik megfogalmazni, „*Az ázott kert végső üzenetét*”. „*A nyár szerelme betemetődött*”, az évszak bukolikus képei sem vigasztalnak, nem maradt más, mint „*egy ráncos kéz megsárgult öröksége*”. Halál parádézik, bukott angyalsereg tévelyeg a kiszáradt parton. „*A szív burkán megfejthetetlen hieroglif*”, és a rejtélyes kutatás véget ér; annak ellenére, hogy semmi sem oldódott meg, „*állócsillag parázslík talpunk alatt*”.

A következő ciklus hősei az angyalok, akik kertekben, város széleken, a „*föld örök porában*” kószálnak, és mostoha sorsukat siratják. A menny színarany bőségéből kitagadták őket, ők a jel a végső ponton: egy kidöntött kőkereszt imáira vigyáznak. Az újabb ciklus – bár néhány motívuma visszatér – a gyermekkorig nyúlik vissza, Ahogy írja: „*a kutyák ugatása földézi a kifogyhatatlan gyermekkort*”. A múltékonyság ellen védekezik a szerző, de az egykori díszletek, a rozsdás kacathalom, a ledöntött kereszttel, a burjánzó gyom már csak foszlányok, ezek már csak az anyagi képzeletben léteznek, a Rózsa utca környékén, s ez az újabb keresés mintha eredményesebb lenne... Bár felteszi a kérdést: „*A gyermekkor helye hova lett?*” Az angyalok őrzik ezt a széthulló

világot, amelynek vadregényes rétje befutja a felvillanó, ismerős környéket. Itt rejtőzik a második világháborús bombatölcsér, elhalt katonák tetemével a föld alatt. A gyerekkor – a „*legszebb évek beszéde*” – is be volt árnyékolva ezzel a sebhellyel, s irgalom csak az „*angyalok szavaiba költözött*”.

S elérkezünk a címadó vershez, „*A nyár szüretéhez*”. A pincetorkok már csak az angyalszárny-lebegésben őrződnek meg, a szenes lovak emlékét, akik akkor vonultak a vágóhidakra, „*ballada kísérté*” – olvashatjuk, s ez lobbantotta fel a gyász fényeit. S ebben a kegyetlen helyzetben „*a gyermekkor/égésnyoma könnyöretre szomjazott*”. Megjelenik az egyetlen kert, amely édeni benyomást kelt, mert itt zenék, mesék kelnek életre, amelynek eufóriája az angyalokig ér. És itt a siralom is, az elveszett gyerekkori évekért: „*A Rózsa utcában /önmagad vagy*”, ennek felmutatása, akár egy áldozaté. S igen, ebben a folyamatban meg kell fogalmazni a „*kert múlhatatlan dallamát*”. Ám ezt az idillt is szétdúlja az idő: „*őszi esték marása a gyerekkor arcvonásán*”, s ebben a szétriadásban a városszéli angyalsereg is magára marad. A romlásban felidéződik a tavasz, a madaraknak nyújtott „*kölyökkéz-fészek*”, bár a „*halál öröknaptára/orgonahullásban pörgeti lapjait*.” A felnőtt-korig ér ez a fájdalmas emlékidézés, amely már a téli hangulatot csalogatja az itt burjánzó Örök Kertre. És „*november hidegvágója alatt jön a hó*”. Nincs más, „*angyalokra várunk, szeretet-töredékre, végső menedékül*”.

A halál, az elmúlás kísérti ezeket az emlékeket, Mohai bepólyálja, hihetetlen asszociációs rétegbe csomagolja az őrzendő pillanatokot. Magányos küzdelem ez, fellobbantott színfoltok kavalkádja, amelyben ott izzik az elhamvadó gyermekkor, s az eszmélkedés, a felnőtt-ség kegyetlen, hideg tapasztalata.

A kegyetlen következmény is megfogalmazódik:

*„Feladták a tél csomagját,
mindent ellep a fehér, mélyre süpped a
lábnyom. a madárfészkek halálélménye
kimerít.”*

A továbblépés, A Rózsai utcai árnyékrajzok (Giuseppe Ungaretti verseinek első olvasásakor) már teljesen a gyermeki pillanatok, élményrögök, érzéki benyomások rögzítése:

*„Azt mondják,
amikor a kakas kukorékolt,
akkor születtem”.*

A halál a mulandóság hurkát dobja az újszülött nyakára, és az „éden gyümölcse hullani készül”: s nincs védelem: „az ólomkatona részegen/a mesébe száll.” Sajátos írott-érmek peregnék az időben, az éjszakák nyugalmát a „Vánkos üregében” sürgő tények fedezik, ebben a kozmikus éjben az idő „hátról a tegnapi trappolva jár”. Felidéződnek a megpróbáltatások. És megjelenik a rontást hozó idegen. Aki a torokra hozza a szorítást. Az „üveggolyónyi csillag” végigfut a láthatáron. Ám a szorításból nincs menekvés. Így pusztulnak el a halálra ítélt lovak (Laudatio funebris), s így szenved a „koporsódeszkák iszonyatában” Tandori. Erre a mulandóságra ítélt vidékre „Isten lesütött szeme tekint”. És a „Bádog-hullám hideg aritmiája” veri a taktust.

A Darázs idejében – az újabb ciklusban – „a gyermekkori házsor ködben áll”, és a végzetes esemény: „Bátyám hazavitte a halált”. A Panasztöredékek érthetően lobbannak fel a lírikusból, mint a Sebhely, Elvirágzás, Búcsúra készen, Eszmélés, Tegnapi fájdalom-ink, Intő jel. Az Egyetlen éj, csillagfürtök nyomasztó felismerése:

„hozzánk a felejtés szól”. És a „csillagfürt rejtvényt”, Isten vívódását aligha tudjuk megfejteni.

„Az abbahagyott Éden letört ágak
között rekedt; utolsó feladatunk
a Nap árnyékpillanatára várni,
holott akkor semmi sem ismerős.”

Ezeket a csapongásokat mi zárhatja le? A gyermekszem-pillantások emléke. Mint vigasz, mint tapasz a feltépett sebekre. A gyermek nyelvét „törékeny neszek” értik, a gyermeknek az útszéli angylasereg a játszótársa, és a megnyugvás sem lehet másutt: „rózsaágyban, kavicsok ölen”. És

„Az évek
közönyében minden kép
emlék-szövedékké válik,
kerülőút olvaszt tegnapot”

A kötet utolsó verse, a *Gyerekszem emléke I-IV.* a kitörölhetetlen „ajándéknyárral” zárja le a feltoluló képek rajzását. Ebben a közegeben minden érhető volt, a

„Madárlátta kenyér hetedhét
határról mesélt, a jóból ki
nem fogyott, s csöndben körénk
telepedtek végleg az angyalok.”

S megérthetjük a költő lelkiállapotát: a „múlt lakhelye... maradék élet,/szüntelen hazatérés. Búcsúra készen.” Azt hiszem, Mohai

vers-füzére az örökös hazatérés, hazatalálás. A költő ebben a folyamatban leli fel önmagát.

Ha összegezni akarunk: széttartóbb mű született, mint a *Rózsa utca, retrospektív*. A mozaikos szerkezet, az árnyékként lebegő motívumok, a felmerülő és elsüllyedő emléktöredékek sajátos hálószerkezetet alkotnak, amelyek ezt a tovarebbenő, érzéki-gondolati fragmentum szövedéket próbálják egy tömbbe fogni. Nehéz követni a lírikus útját, beletekinteni abba a gazdag, sokelemű, a létezés teljességét megmozgató kaleidoszkópba, amit felkínál nekünk. A nyár szürete egy álomszerű kirándulás a Mohai által kreált múltba, melynek megrázó bugyrai és magas röptéi vannak; küzdelem ez a haláltól körülkerített sors néhány menthető pillanataért. Gigantikus erőfeszítés visszavívni azt, amit az idő kiragadott a szerző gyámoltalan kezéből. Újra kihallani az „*elrejtett szívdobbanást*” a „*gyöngyöző hársfák zenéjéből*”. Talán ez a „*nyár szürete*”, ami megmarad a lélek örökkévalóságában.

EGY MAKACS KANIZSAI MÚLTIDÉZÉSE

Tintaceruza a sörösládában. A város és söre – Próza és esszé.
Prae Kiadó, 2020

Gyakran idéztem: a lokális és az egyetemes nem elválaszthatók egymástól. Petőfi Alföld-imádata kisugárzott egész Magyarországra, vagy Csoóri írói eszmélkedése nincsen Zámoly felfedezése nélkül, s Bertók László pécsi, Kerék Imre soproni költődei mélyen meghatározóak. S egy újabb alkotót sorolhatunk e csoportba, Mohai V. Lajost, Kanizsa szülöttét, aki jó évtizedekkel ezelőtt elkerült e dél-dunántúli kisvárosból, mégis életművére kitörölhetetlen pecsétet nyomtak az ifjúkorban szerzett élmények. Viszonylag későn indult, s nem szépíróként. A nyolcvanas évek a Ménesi úti Eötvös Kollégiumi tanulmányok, a helykeresés évei voltak, első prózai munkái, a kritikák, tanulmányok után, negyvenéves korában jelentek meg. Verseskötete ötvenegy évesen látott napvilágot. Kanizsai létére sem tudott elszakadni szülővárosától. Úgy látszik, a gyermek- és ifjúkori benyomások kimeríthetetlenek, és tizenegy tanulmány-, vers- és prózakötet után egy készülő könyvet melengtet tervei közt, *A Kanizsai hidedgház* címmel. Mára már igazi budapestivé vált, sőt, budaivá. Két éve a József Attila-díjat is megkapta. Prózai eszmélkedésének, múltidézésének, memoár-kalandozásának egy újabb fejezetét adta közre 2020-ban, *Tintaceruza a sörösládában* címmel. A *bátyám hazavette a halált* (2014) vagy az *Emlékezés melankóliája* (2010) mind ennek a visszatekintésnek, családi kutatásnak a megőrzött dokumentumai. Ám az újabb darab még élesebb reflektorfénnyel világít bele a múlt feledésbe kerülő szögleteibe, és a visszaadja a jelennek az elhomályosuló korszakok elmerülő hangulatát. Jeles Kosztolányi-kutatóként sokat tanult mesterétől,

elsősorban a tájleírást, azt a fajta személyes megfigyelést, ami nélkül nincs hiteles, érzéki megjelenítés. S mondanom sem kell, milyen jelentősége van ennek. Felírni egy települést a magyar irodalom térképére. És ne feledjük, volt ennek egy előzménye. Nagy Gáspár – akinek nagynénje kanizsai volt – sok nyarat töltött itt, és ezekből született egy életrajzi kisregény, a *Kanizsa vár (viszsa)*. Ami Nagy Gáspár esetében csupán egy múltó epizód volt, Mohainál egy életet meghatározó motívum.

A kanizsai sör mára már ipari-gasztronómiai legenda, de ennek részletei elvesznének, ha Mohai ezeknek nem néz utána, nem idézi föl a jellegzetes időszak hangulatát, figuráit, helyszíneit. „A város és söre” – a címben is hangsúlyozni kívánta ennek összetartozásnak a jelentőségét. Mohai tanulmányai közt jelentős szerepet játszik Raymond Chandler, a jeles amerikai detektívregény író, s gyakran idézi Philip Marlowe-t, egyik képzelet alkotta figuráját. Nos, az ő írói mitológiájában van egy alak, egy gyerekkori barát, aki gyakran beszélgetőtárs, ötletadó cimbora, inspiráló szellem. Hogy Kanizsával mi a dolga, azt egy tallinni levelében gyönyörűen leírja:

„Írj szépprózát!

Írd meg Kanizsát, de ne siránkozz miatta! Ne bonyolítsd túl! Vállald fel teljes múltadat, úgy ahogy történt! Hogy ezen a végződő világon ez lehetséges-e vagy sem, ezt nem tudom. Egy biztos, megküszdesz majd vele, s a szunnyadó kétségek csapdát állíthatnak neked, és eltéríthetnek a célodtól, de ezt ne engedd! Állíts szeretetből – amilyent csak te tudsz – ércnél maradandóbb emléket Nagyanyádnak és az elsüllyedt Kanizsának”.

(Az emlékezés melankóliája, 89.)

Ezt a biztatást Mohai komolyan veszi, és részleteiben teljesítette is. Az *emlékezés melankóliája* – amiből a fenti levélrészlet is való –, vagy *A bátyám hazahozta a halált*, számos ponton megfelel a bárati biztatásnak. És az újabb kötet, a *Tintaceruza a sörösládában*, emléket állít a sörös Kanizsának, nem csak prózában, versben is.

A nyitó fejezet egy írói vallomással veszi kezdetét. Az író célja – ahogy írja – „*hogyan az emlékezést, mint narratív folyamatot, az eltűnt idő pillangóját lepkehálóba fogjam.*” (11.) Ez a szakadozott lepkeháló képes lefedni a reflexiókat és önreflexiókat, a történelmi ráismeréseket, mindazt, ami a múlt horizontján elérhető. S ez mind a tervezett Hidegház részét képezi majd. A megállított idő a legtermékenyebb állapot, hogy egyetlen mozzanat se vesszék el ebből a feltáruló ködvilágból.

A belépő Hraballal történik. Mohai a birtokbavétel analógiájaként használja a hrabali módszert, ahogy írja: „művei fölhozták bennem kanizsai gyerekorom és középiskolás gyerekeim emlékét a városról és söréről.” És itt rója le a mester előtti tiszteletét az író, amikor a prágai Arany Tigrisben dedikáltatja a *Tükrök árulása* című kötetét.

Elkezdődik a régi Kanizsa bemutatása...

Ahogy az író előlegezi: az egykori város három részből állt, és reklámja a Balatoni világos volt. A gyerek belefeledkezett ennek a sörös rétegnek titkaiba, csodálatába, a söröslovak erőteljes képe megragadta fantáziáját. „*A cseresznyefákat is habos lovagnak látam a kertünkben.*” (17.) De túl a sörösökön, a város minden pontja megragadta a képzeletét. A lejtős utcák, a felvonuló katonák, az olajos múlt rekvizitumai mind szervesen hozzátartoztak az öszszkép mitológiájához. Feltárul előttünk a Sétakert, ez a ligetszerű őspark, s az Osztrák-Magyar Monarchia sajátos városfejlesztési törekvése, ahogy kialakították az utcák mai arculatát. S ebben az 1880-tól kezdődő viharos fejlődésben külön fejezet illeti meg

a sörgyár létesítését. A cseh és a morva munkásoktól hamar megtanulták a szakmát az itteniek, és átvészelték a válságok miatti újr alapítások hercehurcáit, és az 1954-es indítás véglegesnek tűnt. Az is volt a rendszerváltásig, amely oly sok történelmi alakulatot, vagy annak hitt képződményt elsöpört az életünkéből. Mohai rekviemje ezért is érdekes, ezzel együtt a tiszteletet is megadja az értékeket termő múltnak. A fejezet végén írja: „*Hát ki ne siratta volna, és siratná ma is a sörgyár kimúlását, akinek egy csöppnyi kanizsai vér folydogál az ereiben!*” (23.)

A következő fejezet – *A tintaceruza a sörösládjában* – elmerül a múlt Kanizsájának jellegzetes formációiban. Ahogy az író megállapítja: gyerekkorának városa nem nagyon különbözött a Monarchia hasonló kisvárosaitól. (Egyébként a Hrabal-idézés is erre utal.) A fő utca sérülései, torz beépítései a korábbi polgári fejlődés megtörését is szimbolizálták, s feltűntek az elhanyagoltság egyéb jelei is. Ám a múltbéli kalandozás újabb figurákat hoz be a képbe, és a kisfiú megismerkedik egy bérház korabeli környezetével. Feltűnik a villanyművek kirendeltsége, s egy családi mementó; egy ház, amit megvettek, de sohasem használhattak, a ravasz rokon csalafintasága miatt. De ez alkalom öregapja megidézéshez, aki szigorúságával és Vosztok karórájával tűnt ki, amikor számlapjával a kis lurkót kötelességeire figyelmeztette. Az író megállapítja: „*A sörgyár jelenléte a város minden zugában érződött [...] A sör éltette és messzire elvitte a város hírét.*” (29.) Leírja a két jellegzetes kocsmát, amelyben a sörgyári melósok munka után összegyűltek és lehajtottak pár korsóval. Ezek egyike a Vén Diófa volt, ennek pultjánál a törzsközönség otthonra talált, s nem igyekezett haza. Itt szokták összesíteni a fuvarleveleket, és tinta ceruzát használtak, megnyázták, hogy jobban fogjon, s amikor befejezték, nem maradhatott el az áldomás, rendszerint valamilyen feles.

A Lápi kocsmá volt a másik sörös törzshely, amelyben a rakodók otthonra találtak, s amelyekben rendszeresen folyt a vér, miközben Rejtő Jenő-i figurák kerültek elő. Mint a Fikusz Karcsi, aki az idegenlégiót is megjárta. A verekedések hírére a körzeti biztos is kijött, de akkorra már a béke szigetének látszott az előbb még zajos ivó.

A hrabali hangulat hívja elő az 1984-es prágai emléket, egy ottani kocsmázás felejthetetlen szertartását, amikor író dedikálja neki a *Tükrök árulása* című magyar kiadású kötetét. Az a bizonyos Varieté étterem a nálunk oly nagyon hiányzó kisvendéglőnek bizonyult, megfelelő otthonos környezetet biztosítva a betérőknek. S persze a felfedezés annál érdekesebb, ha egy ottani, bennfentes ismerős a kalauz. Ez a kaland már önálló novellává válik, az *Onedinnél, a kisoldali kocsmárosnál* címmel. A bensőséges társalgás Krúdyt idézi, s az álomszerű jelenet mindörökre megmarad az író emlékezetében. Mohai nem elégszik meg a kis hírrel, ami Jaroslav Hasek kanizsai turnéjáról szól. (A közép-európaiságnak e másik szimbolikussá nőtt figurája 1905-ben Kanizsán töltött néhány hónapot, az akkori sörgyár tulajdonosa vendégeként.) Kellően kiszínezi, az életrajzból idéz, és a „*Nagykanizsai idillt*,” kellő súlyt kap a bohém író csavargásaiban. S az író még egy meglepetéssel szolgál, bemutatja a *Szépséges Poldi* című eposzt – a fordító, Tőzsér Árpád segítségével –, mely az új, szocialista korszak keserves eredményeként született a cseh író tollán. Itt már az irodalomtörténész veszi át a szót, aki felfrissíti Hrabal-képünket, felhívja a figyelmet a *Nyersvas tuskók* című novellára, amelyben az elcsigázott munkások mellett a deklasszált polgári elemek is megjelennek. A gyáróriás vastuskói elkallódnak, ahogy az itt élő emberek is. Az eposz és a novella egyaránt képes az emberi mélységeket felvillantani, költészetéről pedig Tőzsér Árpád tesz tanúbizonyságot, amikor azt írja:

„Távol sem volt olyan jelentős, mint a prózaíró Hrabal. Pontosabban persze a Hrabal-versek és prózai munkák együtt képeznek teljes világot.” (Tőzsér Árpád: *Faustus Pozsonyban*. Madách-Posonium Kiadó, Pozsony, 2012, 109.)

Mohai Kanizsa ürügyén mindent elkövet, hogy Hrabal minél teljesebben magyar íróvá váljék. Ennek része az a saját vers, amely a kötetet zárja, a *Gyöngyök a mélyből* címet viselve.

*Az embert az irodalom mással nem összemérhető
varázsa vonzza, ez egész életre szól,
szerencsés vagy ráleltél az eltéphetetlen szálra,
az ágytámlára kirom Bohumil Hrabal
tisztítóüzemi cédulájának üzenetét:
Némely foltok nem távolíthatók el
az anyag megsértése nélkül. (80.)*

Igen, ez a gondolati, érzelmi ív, amit Mohai húz a kanizsai Vén Diófa vendéglőtől Hrabal eposzáig, ez az alámerülés közép-európiságunk titkaiba enged betekintést. Azt, hogy együtt éltünk – szlovákok, csehek, románok „a totalitárius korszak betonszarkofágja alatt” – ez semmivel fel nem cserélhető, kiváltható élmény. Ennek a kitörölhetetlen nyomait, mulatságos emlékeit tárja elénk Mohai írásművészete, amely képes felidézni az elmúltakat, amelyre olyan könnyen, könnyelműen dob fátylat a nagyvonalú feledés.

Jó, hogy vannak emlékörzők, akik a maguk kis jelzéseivel el látják a mögénk sülyedt világot, amelyet többé nem lehet kritika nélkül idealizálni.

EGY KRITIKUS VONZALMAI ÉS VÁLASZTÁSAI

Szabadon és kötelezően – Esszék, szorgalmi feladatok. Savaria University Press, 2021

Egy kritikustól két dolog várható el: a felkészültség (olvassa el, amiről ír) és kontextus-teremtés. Nem nagy dolgok ezek, de mégis előfordul, hogy sok nagyképű alak a fülszövegnél nem jutott tovább. Mohai V. Lajosról elmondható, hogy mind a két tekintetben a maximumot teljesítette, teljesíti. Működik benne az a „bölcsész-etika”, amit az Eötvös Kollégiumból hozott magával. Új kötete *Szabadon és kötelezően (Esszék, szorgalmi feladatok)* címmel jelent meg. Nos, ez a kötet azért érdemel figyelmet, mert bepillantást enged műhelyébe, tájékozódásába, orientációjába. Ha valaki nem kísérte is figyelemmel tanulmányírói működését, rögtön szembesülhet vele: az irodalomtörténeti múlt kutatásában nála Kosztolányi áll első helyen. Felfedezi – Kosztolányi nyomán – Arany János anyanyelv-használatának különlegességét, Petőfi elragadtatását és nagyon izgalmas esszé szól Kosztolányi vidékszemléletéről. A Kosztolányi-idézés azzal zárul: ha nem vagyunk jó magyarok, akkor európaiak sem, és fordítva. Ez az író öröksége, amelyet nem lehet elég komolyan venni. Mohai V. Lajos azonban egyre közelebb ér korunkhoz, amikor Balassa Péter emlékének áldoz. Visszatekint a hetvenes-nyolcvanas évekre, amikor Kardos György, a *Katpol* osztályról került a Magvető élére, és Aczél György hozta a meghatározó kulturális döntéseket. A szolgai féltehetségek, az ideológiát fércművekben tematizálók bővem kapták a nyomdafestéket, az irodalmi díjakat, és Kardosnak komoly szerepe lehetett abban, hogy jellemtorzulásra, elgyávulásra készítse az írókat. A József Attila-díj „rozsdafoltjai” is ebből az időből származnak, amikor Berkesi András háromszor

kapta meg, Mészöly Miklós egyszer sem. Ebben a légkörben nem lehetett felmagasodni, a fal mellett élés szabályai és törvényei diktáltak. Mohai V. Lajos felvonja Kertész Imre „angol lobogóját”, amely az 1956-os forradalom egy jellegzetes epizódját villantja fel, benne pedig az egész időszakot láttatni engedi. A szerző jó érzékkel nyúl irodalmunk nagy alakjaihoz, akik a diktatúra levegőtlenisége ellenére súlyos életműveket tettek le az asztalra. Amikor Mándy Iván varázsának titkát kutatja, és kideríti: a pálya széléről is lehet fontos dolgokat közölni. Elharapott mondataiból egy egész korszak kap megvilágítást, felfigyel Mándy különleges szavaira, hiszen az író a pesti nyelv nagy művésze volt. A „személyes tájak megjelenítésének” kiemelt szerepe van életművében, talán még a prózaíró Mohai is tanult a megjelenítés e módszeréből. A futball mítosza is része Mándy univerzumának, s mai fiatal íróknak is ajánlhatja a kivételes kvalitású mestert. Ugyancsak hódol Krúdy Gyula írásművészetének, amikor a kettős monarchia természetrajzáról beszél. A szecessziós ábrázolás köde, jótékony homálya különleges perspektívát rajzolt irodalmunk miliójében. Az író egy széthullt birodalom és széthullt ország romjait látta maga körül, amelynek ifjúkorában elkötelezte magát. És a sorból Mészöly Miklós sem maradhat ki. A „fertőző, magyar szomorúság” megüli Mészöly gondolatvilágát, ha a Pontos történetek útközben-t olvassuk, megértjük ezeknek a sors-vázlatoknak a torzószerűségét. Mohai a visszatekintést emeli ki, mint az író ábrázolásának kivételes ismertetőjegyét. A családi hagyomány történelemmé rendeződik, ami a *Magyar novella* egyik kiemelkedő erénye. A tanulmányíró élesen megvilágítja az író „erkölcsi hajlíthatatlanságát”, amivel ellenállt a Kádár-korszak hatalmi csábításainak. Egy kis rövid, de lényegre törő írás Esterházyról, *A szív nem ráncosodik* címmel. A kelet-európaiság és a magyarság összekapcsolása ebben az írásában is természetes módon jelenik

meg. A kortárs költészet kissé félreszorult, de kiváló költőiről találunk elemzéseket, a *Szóértés* című fejezetben. Keszthelyi Rezső nevét jól ismerte, ismeri a szakma, a Magvető Kiadó új korszakának megkerülhetetlen háttér szerkesztője volt. Mohai is foglalkozik ezzel a problémával, Györe Balázst idézi: „*Az ő különlegessége az volt, hogy nem ismerték el.*” Tudott „*magányt ragyogni*”, s ebben a különleges létállapotban kivételes életművet alkotni. Mohai már egy korábbi interjújában beszélt a melankólia fontosságáról, életének egyik meghatározó jegyéről. Beszélgetése Báthori Csabával azt jelzi: a melankólia nem csak fogalom, de kötet lényegi fölfejtésének kulcsmotívuma. A költő – Báthori Csaba – így ír erről a lelki jelenségről: „*a melankólia csodálatosan termékeny kimeríthetetlen állapotát szeretném felmutatni*”. Ráadásul egy olyan kötetről van szó, amely 365 szonettet tartalmaz. Mohai azonban nem éri be ennyivel, feltetszi a kérdést: mit jelent Báthorinak a „*hallatlan szabadság*”, és a fönti és a lent? Báthorit nem a Földényi F. László által vett melankólia topozsai vezetik, hanem a költői megismerés vágya irányítja lépteit. Melankóliavilágának szerves része a megidézés, a visszaidézés, a felidézés és a megfeleltetés. Mohai fogalmai e költészet lényegéhez vezetnek. Hisz kiváló vezetőket választott. A kötetben egyébként Isten és az angyalok színjátéka folyik az emberrel, áttekintve belső felemelkedéseit és zuhanásait. A természet sem marad ki, és Mohai felhívja a figyelmet a „rózsa” motívumra. A körkörös szirmú virág az egész kötet szimbólumává válik. Egyik legérdekesebb elemzés(történet) Győri László költészetével kapcsolatos. Ő volt az egyik költő, akinek kötetéről – röviddel a megjelenés után, 1968-ban – Vas István, a kiváló költő kritikát írt. A Vas István említette négy költő közül ő kapta a legkevesébé pozitív kritikát, ami Győri érzékenységet akkor súlyosan érintette. És később is elkísérte pályáján. Mohai ezt a jelenséget az 2002-ben

megjelent *Bizonyos értelemben* című kötet kapcsán teszi szóvá, ami a költővé válás problémájára megy vissza. Győri azt kérdezi: „nézzétek meg, milyen értelemben vagyok én költő?” Arra is Mohai figyel föl, hogy megszületett a *Stychomytia* című vers, amely egy kései polemikus megidézése Vas István költészetének. Valóban, nem kis elmeéllel kiválogatott „egysorosok” adják a két költészet játékos párbeszédét. A végső két sor lezárja a polémiát:

„Nem kell költőnek lennem mindenáron.

– És lehetőleg nem kell minden álom.”

Tőzsér Árpád költészetének vizsgálatakor csak az utóbbi évekről szól. „A letűnő nap árnyéka” költészet – amit a költő aligha vállalna –, az öregség tájaira vezet. Mohai azt jegyzi meg: az öregségben már semmit sem érdemes megőrizni az idillből, ha őszinte magához az ember. Felhívja a figyelmet a költő mitologikus szemléletére, azokra a „magánmitológiákra”, amelyben ennek a korszaknak versbeszéde megvalósul. A Pilinszky analógiával pedig Tőzsér megkapja a legmagasabb költői rangot. Majd Tandori „csokor” következik. Nem tudnám másnak nevezni ezeknek a szöveg-töréseknek sajátos kompozícióját, mint a tisztelgetés és a szeretet csokrának egy baráttól a barátnak.

A tanulmány és kritikakötetet két interjú zárja. Egyiket Boldog Dezső készítette, a másikat Laik Eszter.

Boldogh Dezső megközelítésül előveszi a József Attila-díj odaítélését. A válasz a következő: „Nem érzem, hogy megváltozott volna a helyem – ha egyáltalán van helyem az irodalmi világban, az irodalomban pedig a csak a művek számítanak, és az idő majd kiőrli, hogy mi számít és mi nem. Nincs más:dolgozni kell.”

Laik Eszter kortalanságát firtatja, amire a következő választ érkeznek: „Az ember olykor bizony elérzékenyül, és fölöttébb

illetlenül dicsekszik önmagának. A „kortalanság” alkat kérdése... Az irodalom szeretete és megkockáztatom, az irodalmi munka méltósága őriz meg.”

Két mondat, két zárkó egy beteljesülő életműhöz. Az elején két kritikusi tulajdonságot emeltem ki: az alaposságot és a kontextus-teremtést. És ne feledjük a harmadikat sem, a szerénységet. Talán e szentháromsággal messzire juthat az ember.

SZELLEMI, BARÁTI ÉRINTKEZÉSEK

Fábián István–Mohai V. Lajos: kettős:pont. Könyvpont, 2020

A múltkor csinos kis kötetet hozott a posta. Már a címe is elbűvölt: *kettős:pont*. És a szerzők: ahogy címből sejthető: ketten vannak. Fábián István és Mohai V. Lajos.

Fábián István az általam nagyra becsült szerzők egyike, grafikus, aki ír. Vagy író, akik grafikákat szerkeszt. Mohai V. Lajos viszont csak ír, prózát, verset, kritikát, tanulmányt és jelen van az irodalmi publicitásban. Az egyik jeles Kosztolányi szakértő, hogy a klasszikusoknál maradjunk, de a kortárs magyar irodalomnak is kiváló szakértője. Ezt legutóbbi kötete: *A szabadon és kötelezően* bizonyítja fényesen. Krúdy Gyula, Kertész Imre, Mészöly Miklós, Mándy Iván mind értő figyelmének centrumába kerültek, és oly „fiatalok” is, mint Almási Miklós, Keszthelyi Rezső, Báthori Csaba. És Tözsér Árpádot az ő elemzései által kedveltem meg.

Fábián Istvánt grafikáiért tartottam nagyra, de aztán felfedeztem verseit is. Mind a kettő terén élményszerűen dolgozik. De nézzük Mohai vallomását is e tárgykörben:

„A költő rajzait és a rajzoló költő verseit vettem szemügyre, és igyekszem körvonalazni Fábián létről szerzett tapasztalatait, ahonnan a művész intuíciói származnak, ahonnan rajzainak titkai erednek. [...] A most drámáját foglalja magába a dárдавasként zuhanó jelen. A zuhanás észlelete a rajzokon is megjelenik, mint a tragédia képe, mint a veszteség állapota.” Íme, egy gyors és találó jellemzés.

De lássuk most Fábián megközelítését: „Mohai Lajos hűlt világban jár, hűlt helyeken, de pontosan leírja, kik élnek, éltek az esedékes „máskor-ban” ugyanitt, ezen a helyen...” Fábiánnak fontos a pontosság. És szerintem is egyik meghatározó eleme Mohai

V. Lajos prózájának. Íme, egy kis előzetes, így is lehet egymásra hangolódni.

Fábián István Mohai módszerét veszi szemügyre: apró képek tűnnek elő tolla nyomán, a nagypapa katonaköpenye, mely betéríti Közép-Európa e történelmi szegletét, és a kisfiú elsiratja a szeregett embert. Közben a gyerekkor véget ér. És a nagymama kapcsán elmulasztott utolsó óra, örök adósság, amely a főhőst elkíséri. És a kanizsai Hidegház elnyeli a közeli rokonokat és emlékeket. Ha műfaját nézzük Fábián megközelítésének, akkor „ráérzésekről” beszélhetünk. Mohai kalandozása Kafka, Kosztolányi, Krúdy nyomán megérkezés is: a széljárta ősze, a hűség elkötelezettségébe. S Fábián a megfogalmazás a halálról: „a személyes lét lassú fogyatkozása”, vezet el Mohai elhalt kutyájához, a Dalmatához, amelynek vesztét az író mélységesen meggyászolta. A „feltétlen szeretet elvesztése” önvádat fakaszt, egészen addig a felismerésig: „A halál helyett nem jön más.” A képek távolodnak, de nem vesznek el. A budai és tallini séták kanizsai dimenziót nyernek, s a rabul ejtette a szerzőt szülővárosában érzett hontalanság. Az elmúlás írójának nem marad más, mint a melankólia. Fábián versben is reflektál Mohai szövegére: *Tétel* címmel írt Ingeborg Bachmann versciklusára. S kiemeli a lényegét: „állócsillag parázslik talpunk alatt.”

Másik írása a *Szeptember végén áhítat* című kötetében tesz elemi felfedezéseket. A gyerekkori Éden zsugorodni kezd, a helyén hagyott üresség csak a megbántottságot hívja elő az emlékezetből. *A Bátyám hazavitte a halált*, melyben a két katonakabát emléke összekapcsolódik. „Vannak Mohai V. Lajossal közös útjaink, s az ő szövegeinek a szövete ismerős táj számomra. Közös felettünk az üres, örökké bádogszínű Ég...” – írja Fábián, a lezárható pontot keresve. S a *Család* című vers a végső készülődés díszleteit tárja elő:

„Kertemet készítem ősre, télre,/talicskázok életre-halálra”...S nem tudjuk meg, megölt-e a szikrázó körte vagy elrohadt?

Mohai római és budai pillanatait veszi elő, innen jut el a vallomá-
sig: „*Tanulhattam tőle kollegiális szeretetet, önzetlenséget, arányér-
zéket – és (más alkotásaiból meg) munkaszenvédelet.*” A Kert ismét
visszatér, ezúttal Fábiánék kertje. A jellegzetes villaépület körül,
ahol az avart elégetik, a füst kavarog. Az író szívesen lerajzolná
álmait, ha tudna rajzolni. Ám a kanyargó füstoszlop a kanizsai
grundra irányítja az emlékezés útjait, ahol találkozhattak is volna.
Mohai itt fogalmazza meg a „*tartozás törvényét*”: „*Odatartozunk
valakihez és legbelül érezzük...*”. És az *Édeni kert* című vers fel-
idézi a mesés hangulatot, a sohasem múlt gyerekkori villózása-
it. A költő rajzai, a rajzoló költő versei című írás közvetlenül is
reflektál a kettősségre: a rajzokra és versekre. Mohai észreveszi:
a művész „*komor tekintettel dolgozik*”. (Találó az oldalra beszer-
kesztett rajz, Fábián portrészzerű szempárja) E fekete-fehérség
lakonikus beszéd, törtség, elhallgatás, már-már eszköztelenség.
A másik, amit Mohai észrevesz: „mindig valamiféle veszélyezte-
tett léthelyzet jelenik meg munkáin. Ezért a tört figurák sokasága,
ezért a riadtság, a szorongás, szorongatottság légköre”. Innen van
az egzisztenciális meggyötörtség, amely a lírikus költészetében
is megjelenik. Hivatkozhatunk Mohai a *Madárúton-átiratok* so-
raira, a költő József Attila idézésére, Vörösmarty koponya-láto-
másaira. Fábián egy helyütt azt írja: „*erősek vagyunk, emlékezők*”.
Mohai idézi azt is: „*egy angyal kísérlete voltam*”. Ez a művész leg-
szebb öröksége.

Mohai alkalmi versei itt sajátos vallomások. Az októberi kert-
ből jeladás jön (Az ősök jötte), „*Maradásra a gyerekkor int,/ezen
dőlt el felnőttségem* (A mint B), Vörösmarty sóhajtása: „*A pohár
keserű./Az ember sárfia.*”, József Attila „*lágý üteme*” óriásit döndül

az erdőmélyi alkonyatban. Mohai egy alkalommal tüköröknek látta Fábián rajzait.

Utolsó versében, a *Tükörkép*ben e jellemzést az abszurditásig fokozza:

*Törött tengelyében
pörög egymaga –
Kire hasonlít ő?
Rá vagy magára?*

Két szemlélet összeszikráztatása, két barát szellemi érintkezése, kettős séta a mélységek fölött. Ez a kettős: pont. Merítkezés a másikon. És mindkét alkotó őrzi a magáét. Ebben a felszabadult kettőségben.

Szólhatnánk még Fábián István remek illusztrációiról, melyek nem csak gondolatilag, hangulatilag is szervesen kiegészítik a szöveget. Így kínálva teljesség élményét.

VÁLASZ A „SZÓTLAN KÓRUSNAK”¹

A rönkök panorámája,
a rothadó rostok búztócsái,
megannyi méretes lárva,
akiknek szabad földet járni.

Valóban Hádesz városa ez?
Ki jön a csonkult lábnyomokban?
Kire borul a szuvas lemez,
ha összeesél nyomorult holtan?

Követheted a tollcsomók
véres szobrait élve,
de akkor sem találsz semmi jót,
zuhansz az irdatlan mélybe.

Kötömb és bádog hegedűk
adnak zenés hangzavart,
ki veszi fel a véres tűt,
mellyel az előbb átkot varrt?

¹ A verset Mohai V. Lajos *Szótlan kórus* című kötete inspirálta. A Prae Kiadónál 2022-ben megjelent mű fülszövege szerint: „A költő alászáll az alvilágba, hogy fel-színre hozza elveszített kincseit. A kincsek szavakban rejtőznek, sosem látott képekben és képzettársításokban; tárgyokban, hangulatokban, álmokban, illatokban, emlékekben. Egy hajdani utca ívében, a gyerekkor tüneményeiben, ahová ismeretlenül gyűl-nek árnyak.

A nyelvzene varázslata, a meglepő összhangzatok ismeretlen, mégis otthonos tá-jakra kalauzolnak. A lírikus a létezés titkait kutatja, benne a nemlétet is, a „nem ismert tartományt”, „melyből nem tér meg utazó”. Perszephonéhoz szegődik, Hádesz ellenében. Közben a mesterség dimenzióit is fürkészi, az elődök létezés technikáit, Aranyét, Weöresét, Krúdyét, másokét, akik ott állnak írói-költői felfedezőútjainak sarokpontjain.”

Itt még tegnap város állt,
aztán hangtalan leroskadt,
ki nyitja meg a rozsdás zárt,
mely a levegőbe olvadt?

A szótlán kórust hallani,
belülről jön e lárma,
zuhognak az idő roncsai
az elmúlás sírboltjára...

1.

Néhány gondolat Az Astoria üvegtáblái című készülő kötethez

HA ÍRÁSRA ADOD A FEJEDET
(Az Astoria üvegtáblái)

Ha írásra adod a fejedet, jobb, ha tisztában leszel azokkal az inspirációkkal, amelyektől átszellemültél, úgysem lehet megfélelkezni róluk, egyszer-egyszer pedig számot kell vetni velük. A sugallatok elfogadása lehet a tehetség megjelenésének egyik formája, csakhogy korántsem biztos, hogy ezt a tehetséget az ember magának tulajdoníthatja, a korlátokkal viszont folyamatosan szembesül. „Az egyik élmény előhívja a másikat”, írta Mirko Kovač, impulzust adva számomra, hogy fölfejtsem néhány állomását a gyalogosan megtett útnak, amely az ő prózájától vezetett el a saját, önéletrajzi kísérleteim egyik ágához.

Egy rövid bekezdésnyi regényrészlet vezet vissza a múltba, egészen egyetemista koromig. 1974 őszén iratkoztam be a budapesti bölcsészkarra. Napfényes idő volt, szikrázott a szeptember, a forróság sokáig kitartott, boldog volt az ég. Hálával tartoztam a sorsnak, hogy elsőre fölvettek az egyetemre; alig múltam tizenennyolc, a katonaságot egy kései skarláfertőzés miatt megúsztam.

Fejest ugorhattam egy másik életbe.

Az öt bölcsészév zökkenőmentesen telt el, illő módon végeztem el a tanulmányaimat, ahogy egy vidéki fiútól elvárták. Az élet szélei elkerültek, egy mukkanásom se lehet utólag sem. A megpróbáltatások és a hányattatások azután következtek, hogy kiléptem az egyetem falai közül, és elkezdődött zarándokutam a sors

kiismerhetetlen labirintusában. Azon az őszön azonban más volt a helyzet, a gyermekkor szökellése bennem élt, a félszegség pedig megóvott a rossztól. Felnőttként már az ember nem mindig tud vigyázni magára, és a helyzet eldurvul.

1974 őszétől munkaköri kötelezettségként sokat időztem a Széchényi Könyvtár nagyolvasójában. A Nemzeti Múzeum épülete adott otthont a könyvtárnak a kiskörúton; mentemben az Astoria szálló hatalmas üvegtáblái mellett haladtam el. Néha, nem tolakodóan, megálltam nézelődni; a látvány tiszteletet parancsolt, ünnepélyesnek éreztem a hangulatát. Csak évekkel később merészkedtem a szentély falai közé, amikor már elegendő tapasztalatot gyűjtöttem be a pesti életről, amely cseppenként adagolta az újabb és újabb meglepetéseket. Azóta is sokszor megfordulok itt, és eltűnődve bámulom meg az Astoria üvegtábláit, vagy térek be a szálló régimódi kávézójába, mert az utca jeleneit szeretem onnan megfigyelni, szeretek elcsípni valami misztikus érzést a múltból, mely föltámasztja az elhagyott éveket. Gyakran jut eszembe Mirko Kovač leírása a helyiségről.

Az ismerkedés hetei sietve teltek, bóklásztam a pesti Belváros sűrűjében. Először a Duna-parttól az Astoria szállóig húzódó sáv nyílt meg előttem. Volt fölfedeznivaló bőven, alig győztem a szememmel. A szeles Kossuth Lajos utcán akkor még csillogó kirakatok sorakoztak; világiasnak tetsző életet élt a Belváros. Egy vidékről jött fiatal lépten-nyomon meglepetések érték. Azóta sokfelé megfordultam, és talán csak Isztambul lármás forgataga ragadtott magával annyira, mint a pesti Belvárosé akkor. Szinte megittasultam tőle; addig Pest valahogy visszaverte a közeledésemet, én meg az ellenkezésemet nem voltam képes megfékezni.

Minden az Astoria szállónál változott meg.

Felejtethetlen pillanatok fűznek oda.

Évtizedek múltán a képzeletem vásznán föl-föltűnik cingár alakom, ahogy a szálló akváriumfényében félénken elsuhan, vagy ahogy a kivilágított üvegtáblák előtt téblábol, mert nincs bátorsága bemenni. Százszor történt meg hasonló, más-más scenárióval, de ugyanazzal a csúfos végeredménnyel; gyámoltalanság a neve. Az irodalomban minden „világra jöhet”, úgyhogy évtizedekkel később egy regény néhány mondatában ráakadtam arra leírásra, amellyel a kudarcom jóvátehetővé vált a magam számára:

„Délután hat óra tájt az Astoria szálló megtelik öregasszonyokkal. mindegyikük a maga korának divatja szerint van öltözve: szalagos kalapok, pipaszár lábakon régimódi cipők. A kávéház hullaház, amelyben teáznak. A mozgó halálnak ez az egyedülálló látványa hét körül szertefoszlik, a kávéház kiürül, majd fiatalokkal népesül be. Rám tekint egy ragyás, vén női arc, mintha intene, hogy vegyem be a regénybe, kapcsoljam össze a hősnővel, aki minden gondolatomat leköti. Malvinának szenvednie kellett intézeti társnőjének ótvaros, keléses arca miatt.”

Egy montenegrói születésű író a hatvanas évek végén rövid időt az Astoria szállóban töltött. Szakmai felelősségvállalás hozta Pestre, anyagot gyűjtött készülő munkájához, egy vérfagyasztó balkáni halottaskönyvhöz, a Malvina Trifković életrajzához. Szerencsésen álltak együtt a csillagok: véletlenül megismerkedett egy szállóvendéggel, egy olasz lókupeccel, „ronda pasassal”, róla mintázta Malvina becstelen csábítóját, az Astoria szálló halljában pedig Pest különös panoptikumát is megfigyelhette; ezekről a Bevezetés a másik életbe című könyvében ír. A lókupecnek nincs szerepe a történetemben, a kávézónak – mint az idézetből nyilvánvalóvá vált – annál inkább.

A könyv írójáról sokáig azt sem tudtam, hogy a világon van. Nevét már az előbb elárultam, Mirko Kovač. Ez a fölkavaró és rejtelmes prózakötete a kilencvenes évek fordulóján került a kezembe; hamar a megszállottja lettem. A könyvre a Margit körüti antikvárium rendetlen, roskadozó polcainak egyikén akadtam rá; vadásztam a jugoszláv írókat, mert Ivo Andrić megfertőzött, utána már nem hagyhattak hidegen. A határ közelsége Kanizsától és néhány gyermekkori pillanat megerősített ebben a vonzalmamban. Az idő elhomályosít sok apró emléket, néhányat olykor kiélecsít, olyat, amire nem is gondolnánk; az utcát, ahol megszülettem, fölládozta a város, hogy terjeszkedni tudjon. Az építkezéshez horvát vendégmunkások jártak át a határ túloldaláról. A napi robot végeztével teherkocsik platójára ácsolt padokra ültek föl, elfásult testtel, mumifikálódott arccal várták, hogy hazaszállítsák őket. Kíváncsian lestem őket; kevés idegent láttam addig a városban, Jugoszlávia közelsége nekünk kedvezett, a kishatár-átlépő kiváltság volt, Csáktornyáig lehetett eljutni vele, de nem a gyerekeknek. A sóvárgás érzése gyötört, mint amikor olvasmányélmények nyomán már középiskolásként kijártam a pályaudvar kellemes monarchikus épületébe, hogy lássam a zágrábi expresszt. Szinte hihetetlen meglepetés volt a számomra, hogy azok horvát emberek a bizalmukba fogadtak; pintesüvegben sört vittem nekik és dohányt, ha kifogytak belőle. Ha kínáltak valamivel, elfogadtam; csokoládét, rágógumit hoztak nekem, és mosolyogva nyújtották oda, néhány ismeretlen szó kíséretében. Mindig hálával gondolok rájuk, mert új színt hoztak a gyermekkoromba.

„Budapest különös élmény volt. Megkopott előkelőséget, történelmi raktárat láttam benne, amelyben mégis volt némi rend.”

A városról ennyit írt, nem többet; ellenben bekukucskált otthonokba. Nem közönséges tanulságait már csak azután értettem meg, hogy az egyetemi leckekönyvemet az asztalfiók mélyére süllyesztettem:

„Akadt néhány ismerős, jártam néhány lakásban. (...) Néha mintha régiségboltban jártam volna. Nézegettem a múlt darabkáit. Valami megmagyarázhatatlan szag terjengett ezekben az otthonokban. Szinte hihetetlen, hogy nem is kell kutatnod, lépten-nyomon regényanyagra bukkansz. Csak rá kell gondolni a könyvedre, máris megjelennek és felkínálkoznak az alakok.”

Számomra az élet valósága akkor más ablakokat nyitott meg. A Belvárossal való találkozás revelációjának a Felszabadulás tér rekonstrukciója vetett véget. 1974 késő őszén fogtak hozzá az átépítéshez. Gyors ütemben zajlott a bontás, megrökönyödéssel néztem, ahogy a munkások darabokra szednek mindent, föltépik a villamossíneket, kibelezik az utcákat, árkokat ásnak, vasrudakkal csörömpölnek. Az emberek földhányások fölött deszkákon imbolyogtak a naponta áthelyezett buszmegállókhöz. A járdákon megszűnt a közlekedés, átjárókat nyitottak a Petőfi Sándor utcai bérházak udvaraiból; kopott kapualjak, kicsorbult lépcsősorok, eltört kapucsengők, átázott, foszladozó névtáblák és szomorú ecetfák tárultak föl a város eddig piperkőcnek tetsző szögletében. Komor szagok szivárogtak a pinceablakokból a levegőbe az egyetem nyugalmat sugárzó épülettömbjétől néhány lépésre.

A lassan megszokott részletek hamar elmozdultak.

(Engedni a kísértésnek)

Ez az írás tehát kísérlet arra, hogy néhány epizódon keresztül elmondjam, hogyan húzódtam be egy író által nyújtott hajlékba.

Sok időt és energiát fecsérelem el azzal, hogy az irodalom csábításának valahogy eleget tegyek. Milyen ösvényen induljak el? Vajon készen állok-e az írásra? Minduntalan beleütköztem ebbe a kérdésbe; a csábítás könnyű prédája voltam, de szésszeneteimet a külvilág elől keményfedelű spirálfüzetek páncéljába zártam. Az elégedetlenség szétzúzta az illúzióimat, veszélybe sodort, aláaknáztta az önbecsülésemet. Egyet tehettem: várakoztam. Erre ítéltem magamat. Közben abban a hitben keresgéltem tovább, hogy majd változik valami, fordul a kocka, jobb lesz a lapjárás. A napfelkelte azonban késett.

Fanyar idők voltak. Modellt ültem saját tehetetlenségemhez egy falusi házban, levegő után kapkodva. Az évek közömbösen váltották egymást, lelkileg költséges időszak volt. Aztán a nyolcvanas évek változásai fölborzolták az eget, kilendültem tetszhalott állapotomból, amelyre egy új lakásba költözés és a szerelemmel való nagybetűs találkozás ütötte rá a pecsétjét.

E változásban idővel Kovačnak is része lett. Ha szabad így fogalmazni, prózájának jelenlétében írtam meg ars poeticaszerű vallo-másomat; egy hazatérés leírása volt a közvetlen előzmény hozzá. Lassan érett meg bennem a gondolat, hogy a múltam elé álljak. Az emlékezés melankóliájának körvonalai ekkor kezdtek kibontakozni. Hogy így történt, más emberként élek ma.

(A hazatérés –vázlat)

Tél van, a maszatos vonatablakból alig kivehető a táj a ködfátyolban; ide-oda zökken a szerelvény, ültömben is kibillent az egyensúlyomból. Szúr a szemem a szutykos világításban. Az erősebb égőt elcsenhatték.

Kilépek a vasutas futballpályával szemközti pályaudvarról; még a Monarchia építette. Kanizsán vagyok, helyi érdekű utazó. A kései vonattal érkeztem, az utolsó buszjárat megvárta az utasokat, bebugyolálom magamat, a kopott épületek elszaladnak mellőlem. A szülői ház még áll ösztönöz a sűrű hazatérésre. Képek torlódni egymásra, életem könyvének sokszor átélt részletei. Ráunni nem lehet, a visszatérés is elszabadulás. A szél is elszabadul a szülőházamnál, a kertek végéből zúdul ránk, az öntött-vaskályha gyomra éhesen nyeli el az odaaprított fát; nem győzzük utánpótlással, fázunk a vastag takarók alatt. Még nem vezették be a gázt, nehéz átfűteni a kihűlt, védtelen falakat. Előre félek ettől, mégis jövök, szeretően, amikor csak tehetem, kéthetente, havonta. A dimbes-dombos utcák jéghidegek, üres csöndben didereg minden. Egy lelket sem látni, alszik a város, csak az ijedős kutyák ugatnak a Katonarét mélyén.

Vidéki csönd. Költői nyelve van.

Mielőtt megkocogtatnám a nappali szoba redőnyét, végignézek a gyéren megvilágított Rózsa utcán. Megvárt a múlt. Konstatálom a tényt: vigyázott rám a szívélyes vendéglátó.

(Az emlékezés melankóliája—variációk ugyanarra)

Vannak események, amelyek nem tudnak kitörlődni az emlékezetből.

Ha valaki a szívére hallgat, ezeket az emlékeket megőrzi a sírig, elraktározza őket, mert életének egyetlen későbbi tapasztalata sem bírhatja rá, hogy megváljon tőlük, vagy elszökjön előlük.

Ezeknek az emlékdarabocskáknak a hétköznapiak őrlődései között nincs sok hasznuk, mégis – amikor egy-egy gyötrelmes órán az élet szövevényén elgondolkodunk – a bűvkörükbe vonzanak. Mivel lerakódtak a lélek mélyén, készen állnak a visszatérésre, hogy ismét beavatkozzanak a sorsunkba.

Vajon figyelmeztetnek-e valamire is érzelmeink tárhelyein ezek a lappangó emlékek, amelyek ellentmondva a mulandóságnak, az örökkévalóság csíráját hordozzák magukban? Ez a kérdés halálunk pillanatáig nyitva marad, és akkor se lehetünk biztosak benne, hogy elérkezik majd számunkra a megvilágosodás.

Az emlékezés csapda is, a félbemaradt éden kísértése, mert a múlt elmosódik, föltámasztása sokszor hiú ábránd, hiába ez adja időtlen idők óta az elbeszélés illúzióját; a régmúlt események rejtjeleinek megfejtése mégsem szemfényvesztés, pedig sokszor igazolódtak a vele kapcsolatos kételyek.

Jó évtizede érzem úgy, hogy gyermekkorom és szülővárosom ködbevesző idejének bemutatásához megtaláltam a kulcsot, zárba illeszteni viszont még nem tudom, ez azt is jelenti, hogy az igényemet kielégítő elbeszélésmódot, írói technikát halálomig keresni fogom. Mindenesetre a múlt már nem veri vissza a közeledésemet; a kétségesnek érzett eredmény dacára igyekszem „megkörnyékezni”, és nap nap után odanyúlok a képzeletbeli falióra számlapjához, és összezsippentem a mutatóit. A megállított idő mágiáját nemcsak a diplomaták használják előszeretettel, hanem az írók is, mert ez az írás egyik metaforája. Én képletesen azért töröm össze az óra mutatóit, hogy egyetlen részletet se hagyjak elveszni a világból, akkor se, ha nem éltem át őket, csak valahogy a lelkemig hatoltak. Az idő fogyása kötelességgé teszi ezeket a képzeletbeli kirándulásokat;

olvastam róla, hogy sok írástudó esett már bele ebbe a maga ásta csapdába.

Megpróbáltam olvasmányaim nyomán fölismereni, és tudássá alakítani azt, hogy az emlékek tanítanak igazán. Akár magad emlékszel, akár a neked mesélők. A múlt magának követeli az emlékezést. Az emlékező személyessége tartja feszültségben a szöveget, és ehhez – optimális esetben – egyéni, egyedi nyelvezet és a nyelv- és mondathasználat is hozzátartozik. Ezt több könyvem szigorú szakmai bírálójától, egy másik Kováctól, a szegedi egyetem irodalomtudósától, Kovács Krisztinától tanultam meg.

Két Kovač(s) is megjelölte írói feladatomat.

E ponton külön megemlékezem Kovač fordítóiról, akik magyarul újraköltötték ezt a titkokat rejtő, nyugtalan prózát: Radics Viktóriáról, Borbály Jánosról, Brasnyó Istvánról és Orcsik Rolandról. Ők terítették varázsszönyeget elé, érzékenységük megteremtette a regények hasonmását, avagy a tükörképét, ahogy Orcsik fogalmazott a munkájáról: „a fordítás az eredeti regény hasonmása: tükörképe”.

Az írás is hasonmás és tükörkép, az író illúziója is ezen nyugszik.

(„A rövid elbeszélés a szigor műfaja”)

Hezitálok, hogy vajon Kovač poétikai eszmefuttatásainak sugallata nyomán született-e meg az Anyám prémes kabátja című prózai írásom formája; utólag úgy érzem, a szigor műfajának útmutatását követtem benne.

Egy betegség mélypontján írtam; hónapok óta küzdöttem az ismeretlen kórral, amely alattomosan megtámadta a tudómet. Baljóslatokkal terhes időszak volt, félelemben vergődtem; végezhettem volna rosszabbul is. Vizsgálat vizsgálatot követett, hatalmas paksamétákkal közlekedtem, egyre szaporodó kórleírásokkal.

Ezeket az orvosi tolvajnyelven írott szövegeket böngésztem a kórházi várakozás perceiben, vagy memóriagyakorlatokat végeztem, verseket mormoltam akadozott nyelvvél; igyekeztem nem csüggedni és kihallani valami jót szorongatott helyzetemből. Egyik alkalommal azon gondolkodtam el, hogy Anyám mivel vigasztalna meg, ha még élne; amíg törtem a fejem, odapillantottam a vizsgálati beutalóra: Anyja neve. Ekkor villant föl Villányi László költőbarátom verse anyja nevééről, mindig jelen időben.

A Korányi szanatórium serpentinjein, a budakeszi erdő lakáján kezdett derengeni az a történet Anyám prémes kabátjáról. Csíráztatója Lackó csodálatos verse volt, melyet mottóként az elbeszélés fölé írtam; Kovač is azért jutott az eszembe, mert mindketőnk kedvelt irodalmi alakja, ahogy ebben egy levélváltás alkalmával megegyeztünk.

Anyám prémes kabátja

„Anyja neve? Kérdezik.

Mindig jelen időben.

Amíg élek, jelen időben.”

(Villányi László)

Gondolataim a szép, ápolt erdő részletein forognak, ahol a kórház fekszik. Elmerülök magamban. A kórházi időszámítás mértékegysége: várakozás.

Negyedórával ezelőtt jöttem át ide, ebbe az épületbe, lassú járással az autóknak épített serpentinén. A rövidebb út lépcsőkön kapaszkodik föl a hegyoldalba; nem azt választottam. Már néhol avar borítja a fák alját; az aszfaltcsíkra is fölsöpört belőlük a szél. De a fenyvesek örökzöldek, csak az alsó ágak kopaszodtak meg. Mint Kanizsán. Átsüt rajtuk a késő délutáni fény. Macskák ülnek az üres

parkolóban, fürkészen néznek a levegőbe. Megérkezem. Egyedül vagyok az orvosi váróban; edzem magam, hogy elég önfegyelemmel rendelkezem-e. A főépület monarchikus előcsarnokában még elég önfegyelem állt rendelkezésemre, itt azonban már megbicsaklottam. Rövid szünetet tartok, próbálok ellazulni, keresni valami biztosat, vagy legalább biztatót, amitől a szívverésem ritmusa lelassul és helyre áll. A folyosók némák, ide hallatszik némaságuk az üres falak között. Mielőbb rá kell találnom a saját hangulatomra ebben a fehér csöndben, fegyelmezem magam. A bekövetkező eseményeket rendezgetem, befelé figyelek, de megint az út jut az eszembe, a kacskaringós szerpentin az erdőben, a rézsút átsütő fények utolsó szépsége. A saját járásom. Ahogy jövök fölfelé, törékenyen. Ahogy mások jöttek fölfelé ezen az úton, törékenyen. Meggyötörten. Ahogy majd ez az út vezet lefelé velünk.

Magasan állnak az ablakok, mint régen a falusi istállókon. Ez az épület alagsora, toldozott-foldozott labirintus, később alakították ki a vizsgálókat benne. Itt van a radiológiai osztály. Az eredeti fajanszlapokat a lábamnál másik fajanszlapokkal pótolták ki, a mintázatról látni. A régi konyhában Anyám nézegette a lábánál a fajanszlapokat, a mintákat akkor is látta, ha nem akarta észrevenni. Körömcipője élével összekötötte őket; csak ő ismerte a megfejtésüket. Ezekre a láthatatlan ábrákra, összekötött vonalakra bízta rá magát. A karcok az évek alatt kicsinyke vájatokká mélyedtek. Útvonalakká a semmibe. Amikor lebontották a házat, a munkásokat megkértem, tegyenek egyet félre nekem. De a múltnak ez a hajszálere elkallódott az időben. Most én is a fajanszlapok mintáit követem a tekintetemmel. A cipőm vasalásával odakarcolok; elhanyagolt ez a kőpadló.

Kint fölkapott valamit a szél, kartondobozok zuhantak a földre; csörgedező hang szítál, majd elhal.

A neon egyhangúan serceg a mennyezeten.

Kórházi időszámítás. Várákozom. Anyám emlékével.
Neszez bennem a múlt.

Anyám barna staniclit húz elő a retiküljéből. Olyat, amilyenbe Borhidáné boltjában mérik ki az édességet. A Dunakavics volt a kedvencem. A stanicliket, ha kiürültek, szépen össze szoktuk hajtogatni, hogy legyen a háznál csomagolópapír. Semmi se mehet kárba; a szegénység még átjárta az emberek életét, mi sem voltunk kivételek. Anyámon a prémes kabátja.

Ha Anyám ősszel és télidőn ünnepi alkalmakkor, ide tartoztak a vasárnap délutáni rokonlátogatások is, a prémes kabátját öltötte magára, az utca legelőkelőbb hölgyévé változott. Öltözködés közben halkán dudorászott, az előszobai tükör előtt pedig többször is megperdült, ide-oda forgott, hogy minden irányból lássa, hogyan áll rajta ez a szívéhez nőtt ruhadarab. Szinte szikrát hányt a csizmája sarka. Ezzel a darabbal, amely ruhatárának ékessége volt, Anyám gyöngéden bánt; vastag szövetanyagának tömör, mélykék színe és szabásának erőteljes, mégis elegáns vonala szinte sugárzott az alakja körül. Alig kicsikét ereszkedett a nehéz anyag a térd alá, szorosan a testéhez simulva csak deréktól lefelé bővült ki harangszerűen, így tartva távol viselőjétől a hideget és a fagyos szeleket. A divatban járatos hozzáértők ujjukkal csettintve az ilyen ruházat láttán fölkiáltanak: „szép az anyag esése”. Nagy, színe-játszó gombokon, mint valami kitűzőkön, csillámlott a délután utolsó sugara, amikor hazaérkezett, és én az ablaknál vártam rá a hótól görnyedező fenyőágak rejtekében.

„Ma könnyeznek a kabát szemei”, mondtam Anyámnak, amikor odalépett hozzám a szobában; amíg nem győződött meg róla, hogy a távollétében semmi baj nem ért, a világért le nem vetette volna a kabátját.

„Mosolyognak – javított ki. – Rosszul látod, kisfiam.”

„Anyja neve?” Egy vékony hang szólalt meg valahonnan a helyiség sarkából. Nem személyes megszólítás volt, a kérdést nem nekem tették föl, a hangsúlyból éreztem, hogy nem rám vonatkozik. Akkor már feszülő testtel a vizsgálókészülék asztallapján feküdtem kinyújtott és a fejem fölött összekulcsolt karokkal.

A mennyezet halványsárgája.

A megült levegő.

Napfogyatkozás.

A kontrasztanyagtól hirtelen cserepessé vált a szám, kiszáradt a szájpaddlásom; a testben szétfutó száraz meleget gyöngéd figyelemmel követem. Ennek soha nem lehet a végére érni, nyilallt belém. Behunyt szemmel mégis könnyebb; az ember így elviselhetőbbé retusálja a komor pillanatot a képzeletében.

Ha jó lábbal kelt föl reggel.

„Anyja neve? Kérdezik. Mindig jelen időben. Amíg élek, jelen időben.”

Ha jó lábbal kel föl az ember reggel, mint a hörgőtükrözés napján, július derekán.

Gézzel takarták le a szemem. Könnyeztem a fájdalomtól, de egy percig sem féltem. A félelem elszivárgott belőlem, amikor a garatot és a hangszálakat érzéstelenítőblokádn alá vonták. Bátorítottak, hogy ez volt a legkellemetlenebb része a beavatkozásnak. Tévedtek; de nem engedheted át magad a kétségeknek, egyedül vagy a műtőasztalon, semmire se gondolsz, nem jársz gondolatban sehol, akik dolgoznak rajtad, föltételezed, jót akarnak. Nem áll módodban más. Méltányolod az egészségügyi személyzet erőfeszítését. Az észleleted ennyi, most nem is akarsz többet tudni a világról, nem tudnál mit kezdeni vele.

A vizsgáló magas ablaka közben bepárasodott. Lekászálódok a gépről. Eltávolították a vénából a kaniült, elkészültünk.

A hegyoldalra egyenletes sötétség borult. A kórházépületek között

kivilágított utak. A neonburák eziüstszürke jelzőfényei alatt bukdácsolok. Nincsenek jól látható arányok. Mire megyek magammal? „Anyja neve? Kérdezik. Mindig jelen időben. Amíg élek, jelen időben.”

Megjelenése után az elbeszélést elküldtem a nagybeteg Esterházy Péternek, akinek a halála fél évvel utána gyászba borította az országot. A következőt válaszolta:

kedves lajos,
elolvastam a szöveget, finom, érzékeny, az orvosi részét az átlagolvasónál jobban értettem:)
nem irigylem a cop-odat, igaz, az enyém se leányálom, hiába jól definiált. ezekkel most már elveszünk.
de addig is szép karácsonyt,
p.

(Két lábbal a föld porában)

Mindig csodálattal adózom Kovač tehetségének, mert magával ragad az, ahogy prózájába beröpköd a mediterrán életérzés öröme, a tengerkéék fény; beáramlik a Balkán szívet repesztő mitológiája, csillámló sötétje; ha mesél, örülök, hogy az ő szavain át is fantasztikus ajándéknak tekinthetem körülöttem a világot. Könyveiben az életet megmértelyező hiedelmekről olvashatni, különös népszokásokról, melyek gyógyítanak; gyakran levéltöredékekből idéz, ezek címzettjeit senki se ismeri már, a feledés homályából családtörténeteket csal ki a napvilágra; népes rokonsága van. Gyámoltalan hősök és erős akaratú bukottak panoptikumát kelti életre. Polémia élőkkel és holtakkal; Kovač történetei a múlt elásott vagy éppen temetetlen emlékeihez fűződnek, boldogokról és

boldogult egy-ügyűekről szólnak. A befejezetlen tragédiából nincs menekülés; a tökéletes zártság és az emberi lét könyörtelen lehatároltságának könyve a Malvina Trifković életrajza, egyszersmind a tömörítés iskolapéldája. A Hasadék című „fantasztikus” elbeszélés egyik szereplője, Fehko mások irodalmi szövegein babrál, hibák után kutatva lyukakat, hézagokat, hasadékokat keres bennük, és a „hasadékokat” maga tömi be – javít, tehát kényszerű rögeszméje szerint hasonlatos munkát végez az írónak a világban vállalt feladatahoz és kötelességéhez. Kovač prózája temérdek életrajzi és irodalmi szálát mozgat meg, sző össze, kopíroz egymásra. A gyermekkor tükörcserepekben villan föl, ahol álom- és fantáziatöredékek sorjáznak költői engedetlenséggel.

Sokszor teszem föl a kérdést, hogy vajon éden volt-e a saját gyermekkorom? A gyermekkor elégikus víziója foglalkoztat. Egyszer régen, húsz éve is elmúlt, írtam a betemetetlen bombatölcsérről: háborús seb, rossz emlék, a múlt végeredménye. A medrében vadszedەر futott, mélyén szeméthalom, aljnövényzete hömpölygő rozsdá, bogáncs. Valaki utóbb találóan azt mondta, történelmi ragtapasz. Ezt tartogatta a gyermekkor cseresznyefák, diófák alatt, katonák teteme fölött – ma már belátom, nem volt az éden, de az éden ígérete marad mindhalálig.

A legszebb évek beszéde a gyermekkor.

Kovač a halál százegyszer megírt mitológiájával is vigaszt nyújt nekem, mert elhiszem neki, hogy a haláltól mindenki vár valamit. A haláltól nem tágított: „A világ pedig sohasem telik be a halálról szóló történetekkel. Ezeknek elmondása közben egyaránt figyelmesek a mesélők és a hallgatók is, mivel számtalan változat lehetséges.” Az élet kincs, de kereszt is, amit teherként cipel az ember; a terhet pedig csak a halál veheti le a vállunkról. „A halál a legédesebb, ezért hagyjuk utoljára”, írta valamelyik elbeszélése végén.

Mirko Kovač két lábbal járt a föld porában.

Laudatio funebris. Minden halottam és a távozók emléke bennem. A melankolikus emlékezéssel saját halottaimat is előásom. Jelen voltam Öregapám halálakor, jelen, amennyire egy hatéves gyerek jelen lehet a megrázó pillanatban. A sírig kísért. Vidéken sokat járnak az emberek temetőbe; gyermekkoromban sok temetésre vittek el. Naponta gondolok a kanizsai Hidegházra; becsvágyam, hogy egyszer életrajzi prózám középpontjává váljon, mielőtt fölfalnak a betűk.

(Post Scriptum)

Szenteste misztikus éjszakáján kezdtem bele a vázlatomba; azóta toldozgatom, javítgatom; a javítási költséget meg semmiképpen nem akartam megspórolni.

Amikor tollat ragadtam, fagyott, a hideg levegő jégvirágot tapasztott az ablakra. A fűtés jól működött, panaszra nem volt okom. A televízió kékes fénnel közvetítette a Kisjézus érkezését; az ismerősök másnap sajnálkoztak azon, hogy nem mentek el az éjjeli misére. A kézirat fölött virrasztottam; álomtalan emberek vérért örököltem. Gyötrődtem. Az ablaktáblán túl az ég lassan elveszítette szurokszínét. A hajnal kisebb jelei mutatkoztak. Nem volt értelme tovább fönnmaradni. A nappal lemarja az emberről az éjszakai gondolatokat, vezessenek bárhová is.

Barátaim sokszor megbírálják az írásaim: „cicomásan írsz, nem vagy elég lényegre törő”, fakadt ki az egyikük; „fogalmaz bátrabban, korholt egy másik szigorúan; „fogy az idő, és még nem jutottál egyről a kettőre”, pirított rám a harmadik, kicsit lemondóan legyintve.

Szemlesütve hallgatok ilyenkor; azzal vigasztalom magamat, hogy a későn érők közé tartozom.

Kovač olvasása közben néha azon tűnődöm, hogy a barátaim hangján vajon nem ő szól-e hozzám?

Mohai V. Lajos egyik legkülönösebb írónk. Egyik vele készült interjúban mondta: „*Azt valamennyire sejtettem, hogy az irodalom világa lesz az otthonom...*” Ezt az érzést százféleképpen tudja kifejezni és visszaadni. Kritikusként kezdte, de későbbi szépirodalmi munkásságában is jelen van ez az „otthonosság”. Bepillantást enged az írói munka folyamataiba, az élményt átvilágítja, mielőtt beleszönné a legújabb műbe, és képes az alkotó legtitkosabb gondolatainak is a nyomába eredni, ha ez számára fontos felismeréseket hordoz. Az esszé az ő legsajátabb kifejezőmódja, melyben ott lüktet az a szeretet és hozzáértés, amivel az irodalmi műveket elsajátította. Magáévá élte.

Ez a sokoldalúság, élményszerűség és analitikus gondolkodás tetszik ki *Astoria üvegtáblái* című prózai szövegéből is. Amely első fejezeteit tekintve esszéhez áll legközelebb, de tele személyes reflexióval, emlékekkel, megunhatatlan leírásokkal, amelyek a környezet birtokba vételének teljességéről beszélnek. A „gyalogosan megtett út”, amellyel ő él, a világ megismerésének legalaposabb, leggyöngédebb metódusa, szellemileg sziporkázóan tekinti át a múltat és jelent, amelyben Mirko Kovač prózájának részletei épp úgy helyén vannak, mint az *Anyám prémes kabátja*, mely a gyermeki múlt egy megsemmisíthetetlen darabja. S ebbe a múltidézésében épp úgy belefér Kanizsa vonzása, az összehasonlítások alapesszenciája. mint a pesti belváros különös, egyedi atmoszférája. S ebben az irodalmi otthonosságban ékszerdarabként csillan meg Esterházy Péter levele, mely rövidre zárja az emlékek körfogását. Mohai V. Lajos sokfelé tekintő, esszéisztikus írói kalandozása korábbi műveinek folytatása, de megújulás lehetőségeit is magában rejt. Egyik értékes műve lehet kiteljesülő életművének.

Az *Anyám prémes kabátja* különösen remek: a környezet részleteinek belekombinálása a helyzetekbe. Ebben nagy, a maikat nézve, majdhogynem verhetetlen. (Szerintem.)

Miért? Mert veszi a fáradtságot, az időt, hogy elvesz-
sen a részletekben. És táj sem sivár, élettelen, hanem lelki táj,
teli emlékekkel, múlttal, mindazzal, amit tájformációk felszínre
hoznak. Megjelenik a régi világ», szinte romantikus fordulatokkal,
ilyen szavakkal, mint szív és fájdalom, és rémület, és feltűnik az
elhagyott város, a magányos kis tér, amely lezárja (meglódítja) az
emlékezetet.

CIGÁNYSIRATÓ

Hrabal-hommage

1997. február harmadikán történt, hogy délután fél háromkor a prágai bulovkai közkórház ortopédiai épülettömbjének ötödik emeleti ablakából – galambetetés közben – Bohumil Hrabal kizuhant, és szörnyethalt. Tíz nappal később temetésekor, a strasnicei krematórium ravatalozójában, egy cigányzenekar eljátszotta a Cigánysiratót, kedvenc belvárosi kocsmájában a (már az író életében irodalmi zarándokhelyé vált) Husova utcai Aranytigrisben pedig a gyászolók „sörünnepet” ültek, s ahogy erről egyik életrajzírója, Ratko Pytlík később beszámolt: „Az újságírók a Hrabal számára fenntartott asztal felé tekintgettek a „kis” agancs alatt, ám legnagyobb csodálkozásukra Ő már nem ült ott. Ezek után elhangzott néhány nekrológ, és az örökkévalóság hullámai összezáruhtak Hrabal fölött”.

Többször megírtam már, de minduntalan visszatérek ehhez az epizódhhoz; 1984 októberét Prágában töltöttem, ott-tartózkodásom oka irodalmi tapasztalatgyűjtés volt, Prága misztikus vonzására vágytam, leplezetlenül Hrabal közelségére. Írásai érzékenyen érintettek, mint sokunkkal történt akkor a kádári lapályban. A Moldva fölött Gustav Hušák pártfőtitkár, a megszálló szovjet hatalom helytartója székel, de Prága akkor is az egyik legizgalmasabb európai város volt; számomra Kafka és Hašek bolyongó árnyaival kocsmákban, kávéházakban. És ez a Prága volt Bohumil Hrabalé is. Söröztem az Arany Tigrisben, emlékezetes napon, október 23-án.

A könyvüzletek előtt végeláthatatlan emberszalag kígyózott, sokan székekkel és hálózásokkal fölszerelve már az éjszakai

órákban elfoglalták a bejárat előtti járdát. Ha a szóbeszédnek hinni lehet, a nyitásra megérkezik Hrabal új könyve a nyomdából. Ólomszínű az idő, a száraz őszi Ég színtelen lepedőt terít a kialvatlan arcokra. A szeles homlokzatú házak közt szórt fény, békés magány Prágában, délután fél három tájt. Ráérősen téblábolok, meg korán van, de nem teszek szemrehányást magamnak. Jól esik, hogy elveszem a távolságokban, nem feszélyez semmi megszokott körülmény. Rábámulok az emberekre, zajosan és tolakodóan, mint valami kisgyerek. Belemászik az arcomba minden mozdulat, örülök, hogy itt vagyok. Egy drogéria fölött ezüstrajzolatú üveglap, szétőredezve, a betűk szelein fekete pizok, esőtől, hólétól elkenődött fölirat. Méltósággal eldöcög előttem egy villamoskocsi, a síneken homok korcog, mintha a torkom kaparna cigaretta és sör után. Előbukkan a szemközti kávéház lengőajtaja, ki-be csukódik, aztán megáll. Az élek között ujjnyi rés, innen is jól látszik. Kivehető minden: mozgás, fény, érzékeny vibrálás a tekintetekben.

Azon a napon, 1984 október huszonharmadikán. nyugodt este köszöntött Prágára. Szél se rebbent, a csillagok éppen csak készülődni kezdtek a háztetők fölött. Árnyak vonultak a Károly-hídon keresztül. Gondoktól elnehezült arcok siettek szapora léptekkel a folyó két partja felé. Az emberek kerülték egymás tekintetét; a város köcsipkés látványába is csak néhány őgyelgő turista merült el. Egy kedélyes társaság a híd korlátjának dőlve bámulta a susogó hullámokat lent a sötétben. Nézelődéseim közben jobbra nappal jártam a városnak ezen a varázslatos részén. Nehezemre esett a tájékozódás; az Óváros girbegurba sikátorai elnyelték az utcai lámpák szeszélyes pislogását. Időbe telt, amíg megtaláltam a Husova utcát az Arany Tigrissel.

A kocsmahelyiségben testes, jóízűen beszélgető férfiak ültek két sorban, egymással szemközt a hosszú asztaloknál. Ezekből több is volt. Az egyik pad végénél szorítottak helyet nekem. Minden

porcikámmal azon voltam, hogy belekóstolljak ebbe az estébe. Emlékszem, hogy a kövezeten kiterjedt vizes nyomok csillantak meg, nemrég törölhették föl a padlót. Ajtócsapkodás hallatszott mindenfelől: pincérek futkorásztak jól megrakott tálcáikkal. A közönség nagy iramot diktált, egyre csak ürültek a korsók és a hamutálak. Az átható füstben és meleg párába minden mozdulatomra ügyelni kellett. Akit lestem, a kedd estéket rendszerint ebben a kocsmában töltötte el. A harmadik csapolást ittam, amikor megjött. Szemvillanásnyi időbe se telt, hogy áthaladt a zajos helyiségen a mosdókra nyíló szűk folyosóval szemközti kicsinyke terembe; ott az egyik sarokba ékelt padnál leült. Háromnegyedes, kék felöltője szinte beleúszott a levegőbe. Pepin-bácsi vonulhatott így a koraesti szürkületben a sörgyár udvarán keresztül, amikor a kávéházi kisasszonyokhoz igyekezett, hogy megjátssza valamelyik szisztémáját, amivel az osztrák vitéz újból győzelmet arathatott.

Mohai mesterien tud „természetet festeni”, ez a prágai kép is – október 23-án – magányosan beleolvad a prágai misztikába, az esti sörözés kultuszába. Ahogy mondani szoktam: a „ritus” – ahogy lejátszódik... Az félelmetes. És megérkezik a várt ő... férfi? Nő? Kissé befejezetlennek tűnik, de épp ez az elsiklás az időbe, bele... Ez is egy lehetséges megoldás. Magyarán tetszik, amit írt...

Még valami utószó gyanánt: Mohai azt írja *A bátyám hazavitte a halált* című „elégikus víziójában a Kanizsai Hidegházhoz”, hogy „November derekán az irodalom hitével élek.”

Várakozással olvastam *A bátyám hazavitte a halált* című esszéregényét. Én így nevezném, amibe még az „íróság” kérdései is bele vannak szöve.

Nagyon jók a tájleírások, ezt már említettem, és a monomániás koncentráció – a temetésre, halálra, elmúlásra – sem veszi el az olvasó (az én) kedvemet az olvasástól. A mindenféle kitérők,

kalandozások, prágai október 23, rigai tél, teszik érdekessé a történet folydogálását. A családi mítosz így válik valami végzetes, örvénylő spirállá, amely egy mélyebbre húz le. Vannak azért hiányérzeteim – ha már regényről van szó –, nem bomlik ki a környezet, illetve – alig-alig – s így talán a körkép hiányos. (Nekem.) A lovak és fuvarosok ugyan visszatérnek, de nincs arcuk, csak periférikus jelenségek. De végül is – ez egy én-regény. (Gondolom én.) A Hidegház is jó – valamiféle centrum, e körül köröz sok minden.

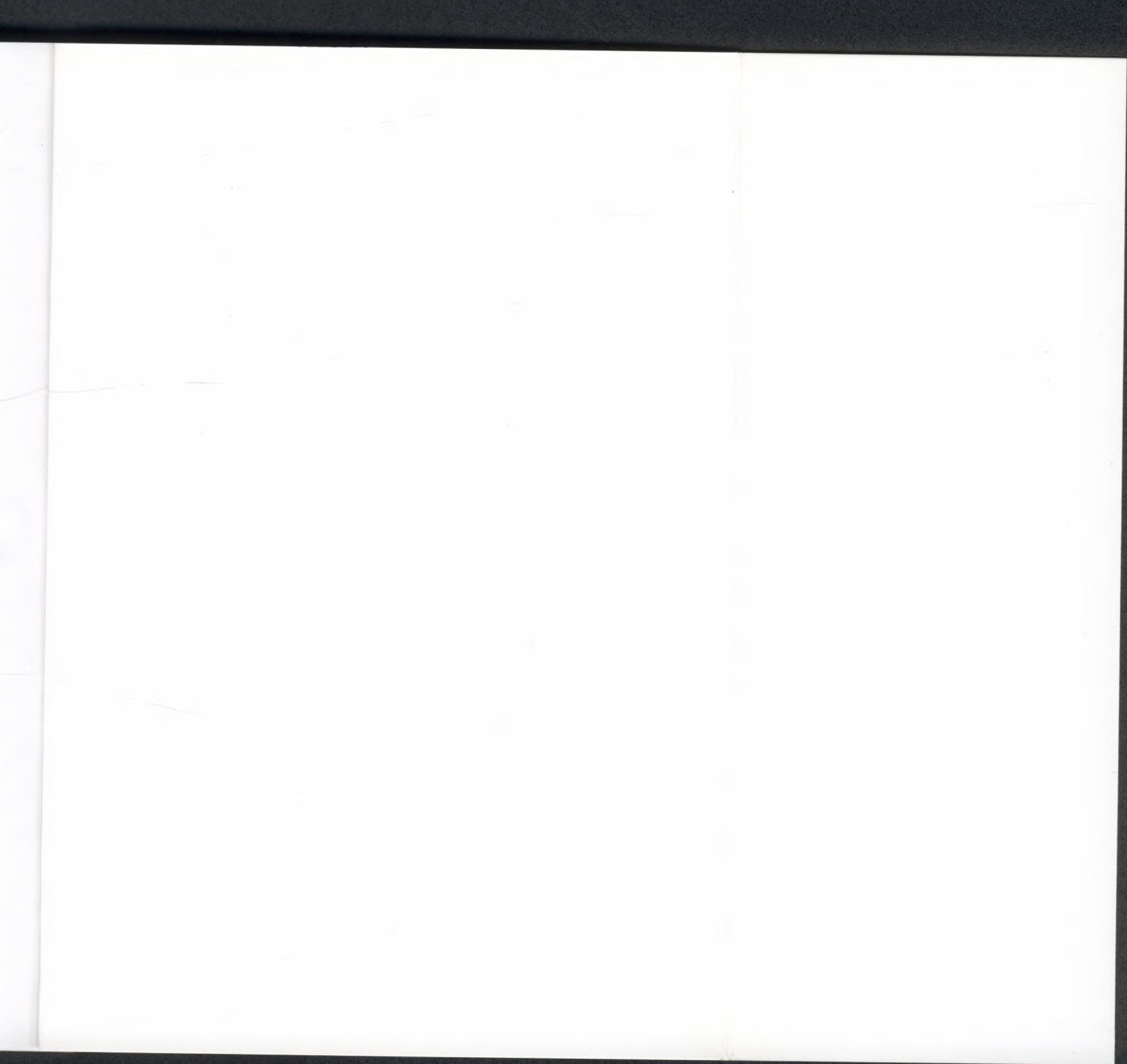
És egy mondat: *«November derekán az irodalom hitével élek.»*

Ezt jellemzőnek és fontosnak éreztem, valamiféle vallomásnak.

Az írások első megjelenései

- A szóértő ember dicsérete
2021. július 21.
- A Rózsa utcától Nakonxipánig
Irodalmi jelen. 2018. június.
<http://www.irodalmijelen.hu/2018-jun-06-1020/rozsza-utca-tol-nakonxipanig>
- Lírai küzdelem az elveszett gyerekkorért
<http://www.forrasfolyoirat.hu/upload/categories/2021-10.pdf>
- Egy makacs kanizsai múltidézése.
https://epa.oszk.hu/03300/03335/00148/pdf/EPA03335_pan-non_tukor_2021_3_063-065.pdf *Prae Kiadó, 2019*
- Egy kritikus vonzalmi és választásai.
Magyar Napló, 2021. augusztus
- Szellemi, baráti érintkezések
Fábián István- Mohai V. Lajos: kettős:pont. Könyvpont, 2020
- Válasz a „Szótlan kórusnak”
2022. június
- Esti jegyzetek
E kötetben jelennek meg először, kéziratból.

7499/23

Péntek Imre (Lenti, 1942. február 27.) költő, kritikus, újságíró.

Mohai V. Lajos (Nagykanizsa, 1956. július 21.) költő, író, irodalomtörténész.

ISBN 978-615-5436-42-0

9 786155 436420

